

Літаратурная Беларусь

Выпуск №8 (108)
(жнівень)

Змест

НАВІНЫ: падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі..... с. 2
 ДРУК: Уладзімір СІЎЧЫКАЎ пра выдавецкую серыю «Мая беларуская кніга» і водгук на кнігу Зьніча «Шляхам сумою»..... с. 3
 НАРЫС: урыўкі з кнігі «Усё ўлічана» Сяргея КАЛЕНДЫ..... с. 4
 ПАЭЗІЯ: новыя вершы Леаніда ГАЛУБОВІЧА..... с. 5
 ПРОЗА: «Тры пярсцёнкі» Галіны КАРЖАНЕЎСКОЙ..... с. 6
 ПАЭЗІЯ: «Ложа свету» Эрыкі Джонг..... с. 7
 ЧЫТАЛЬНЯ: апавяданне «Дамініся» Васіля ЖУКОВІЧА..... с. 8–9
 ПЕРАКЛАД: «Александрыйскі шэйх і ягоныя нявольнікі» Вільгельма Гаўфа..... с. 10–11
 ШКАЛЯРЫЙ: Уладзімір АРЛОЎ пра рыцараў Вялікага Княства..... с. 12–13
 ФОРУМ: пра невядомы пераклад Гальяша ЛЕЎЧЫКА і эсэ «Немаленькая краіна» Канстанціна КАСЯКА..... с. 14
 КРЫТЫКА: агляды новых кніг і альманахаў..... с. 15
 СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа..... с. 16

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.info

НЕЗАШОРАННЫМ ВОКАМ, або Ідэалагічны ідыятызм

Лявон
БАРШЧЭУСКІ

У эпілогу да сваёй знакамітай паэмы «Пан Тадэвуш» вялікі ўраджэнец беларускай Наваградскай зямлі Адам Міцкевіч, знаходзячыся ў эміграцыі ў няблізкім Парыжы, пісаў:

*О, дачакацца мне б такой уцехі,
Каб кнігі гэтыя прыйшлі*

над стрэхі

*І каб, кудзелю прадуць, сялянкі,
Калі закончаць любя спяванкі
Пра дзеўчыну, якая граць любіла
І цераз скрыпку гусак пагубіла...
Каб кнігі простыя мае, як гукі
Іх песняў, узялі сялянкі ў рукі!*

Прайшло недзе 180 гадоў з моманту напісання гэтых радкоў у арыгінале і больш за 60 гадоў, калі іх пераклаў на нашу родную мову вязень сталінскага ГУЛАГу праваслаўны святар, педагог і паэт Пятро Бітэль, — а мара вялікага Міцкевіча робіцца ўсё больш далёкай ад здзяйснення... Зразумела, у далёкія часы ажыццявіцца гэтай мары перашкаджалі «ідэалагічныя работнікі» знакамітага расійскага цара, празванага ў народзе «Мікалаем Палкіным», а потым «рыцары бацькі народаў» з ведамства «жалезнага Фелікса» (пераклад П. Бітэля ўпершыню цалкам удалося надрукаваць Беларускаму фонду культуры ў 1998 г.). Цяпер у нас на дварэ як бы 2015 год, і новы «бацька народа», прыклаўшы да сэрца руку, чарговы раз не стамляецца запэўніваць гэты самы народ, як ён яго любіць і як ён пра яго дбае...

Напачатку лета беларускія незалежныя выдаўцы, якія маюць дзяржаўны дазвол на выпуск і распаўсюд мастацкай і даведачнай літаратуры, Зміцер Колас і Уладзімір Сіўчыкаў (яны ж і досыць вядомыя беларускія літаратары), вырашылі наведаць радзіму Адама Міцкевіча, Наваградскі раён, каб прэзентаваць ім навінкі, выдадзеныя ў сваіх (і сяброўскіх ім) выдавецтвах. Чаму была выбрана Наваградчына? Вельмі проста. Будучы раней у Гродзенскай вобласці, яны нечакана для сябе даведаліся, што розкіт куль-

туры ў гэтым рэгіёне дасягнуў небывалых дагэтуль вышыняў і ў гістарычнай сталіцы Вялікага Княства Літоўскага на сёння не засталася ніводнай (!!!) паўна-вартаснай кнігарні. Педагог і кінарэжысёр Уладзімір Колас горача падтрымаў ідэю выдаўцоў (бо, сярод іншага, хацеў зрабіць відэаматэрыял па праблемах сучаснага беларускага кнігавыдання), звязаўся са знаёмай сям'ёй настаўнікаў з Наваградка і папрасіў дапамагчы з арганізацыяй такіх сустрэч. Сям'я (ён — былы дырэктар адной з наваградскіх школ, яна — настаўніца англійскай мовы), у сваю чаргу, хутка дамовілася на сустрэчу-прэзентацыю з дырэкцыяй аднаго з наваградскіх музеяў, бо «фішкай» запланаваных сустрэч павінна было стаць якраз толькі што ажыццёленае другое выданне бітэлёўскага перакладу Вялікага Наваградка, некалькі экзэмпляраў якога планавалася перадаць у дар музею паэта. Гэтая кніжка ўпершыню з'явілася ў кішэнным фармаце, як адзін з 26-ці томікаў праекта «Мая беларуская кніга», і трапіла да нас у рукі акурат у той дзень, як яна трапіла на паліцы мінскіх кнігарань. Іншымі каналамі папярэдне ўдалося дамовіцца і на аналагічную сустрэчу ў адным з вясковых клубаў Наваградчыны.

Выдаўцы меліся прывезці з сабою на Наваградчыну таксама нямала іншай беларускамоўнай літаратуры: у тым ліку дзіцячыя кнігі (зборнік англійскіх літаратурных казак «Лагодны цмок», чатыры кнігі са знакамітай серыі фінскай пісьменніцы Туве

Першай відавочнай прычынай, з якой трэба было б звольніць з працы ўсю ідэалагічную вертыкаль Наваградка, павінен быў бы стаць факт адсутнасці кнігарняў у раённым цэнтры з такой багатай гісторыяй

Янсан пра мумі-троляў, «Кожык велікодны» Уладзіміра Сіўчыкава, «Нататкі таткі» Андрэя Хадановіча, сусветны бестселер пра філасофію для дзяцей «Сафіін свет» нарвежца Юстэйна Гордэра, слоўнікі і размоўнікі (беларуска-нямецкі, нямецка-беларускі, англійска-беларускі, польска-беларускі, беларуска-польскі),

Вокладкі некаторых кніг серыі «Мая беларуская кніга», што выйшла ў мінскім выдавецтве «Папуры»

кнігі вялікіх філосафаў (Рэнэ Дэкарта, Андрэя Воляна, Нікало Мак'явэлі, Імануэля Канта), раманы еўрапейскіх пісьменнікаў Германа Гесэ, Сватаплука Чэха, Бруна Шульца, Вітальда Гамбровіча, Жана-Поля Сартра, Густава Майрынга, Міка

грамадская культурніцкая кампанія «Будзьма беларусамі!», запрасілі ў якасці лінгвіста і літаратуразнаўцы, каб я мог больш падрабязна расказаць чытачам пра прывезеныя выдаўцамі кнігі і іх аўтараў. Вядомы бард Зміцер Бартосік далучыўся да нашай суполкі, каб прэзентацыйныя сустрэчы мелі і мастацкую частку (ён, сярод іншага, падрыхтаваў цэлую нізку песень на словы расійскіх паэтаў-класікаў у перакладзе Рыгора Барадуліна).

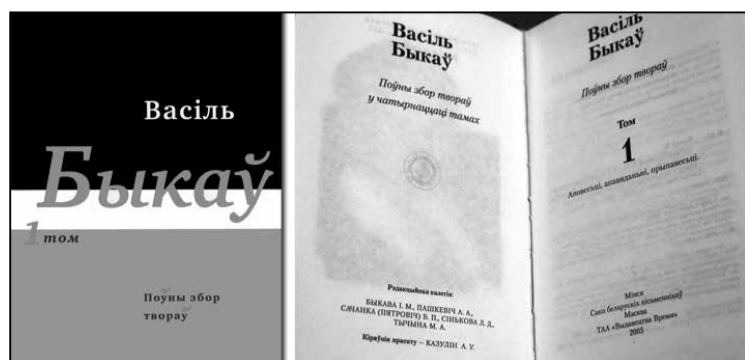
Запланаваныя мерапрыемствы ну ніякім бокам не закраналі якіх-небудзь палітычных праблем і не прадугледжвалі ніякіх дыскусій на грамадска-палітычныя тэмы. Але ўсё адно арганізатарам, той самай сям'і настаўнікаў, было паведамлена, што на іх правядзенне патрэбная згода мясцовых уладаў — г. зн., «ідэалагічнай вертыкалі». Напачатку ўсе былі абсалютна спакойныя: ну як можна знайсці зачэпку, каб забараніць літаратурны су-

стрэчы-прэзентацыі па такім «рэпертуары» прэзентаваных кніг — пагатоў кнігарняў у горадзе (пра вёскі і казаць няма чаго!) папросту не засталася! Ды напярэдадні выезду ў Наваградскі раён нам паведамлілі, не назваўшы ўцямных прычын, пра немагчымасць правядзення сустрэчы ў сельскім клубе. Калі ж наш мікрааўтобус ужо скіраваўся ў бок Наваградка, знаёмыя настаўнікі са скрухай паведамлілі нам праз тэлефон, што сустрэча ў гарадскім музеі таксама не можа адбыцца. У сваім імкненні дагадзіць вышэйшаму начальству наваградскія «вертыкальшчыкі» парушылі ўсе магчымыя і немагчымыя законы логікі і проста чалавечай прыстойнасці. У вызначаны час тыя чытачы, якіх настаўніцкая сям'я не здолела свечасова папярэдзіць пра «мудрае» рашэнне наваградскіх уладатрымальнікаў, сабраліся каля будынка музея, але іх там ужо не чакалі...

А выдаўцам і пісьменнікам давялося скарыстацца гасціннасцю той самай сям'і, якая паспела запрасіць паўтара дзясятка гасцей у свой утульны дом на ўскрайку горада. Там і адбылася шчырая размова пра літаратуру і пра тое, як «русский мир» канчаткова пасяліўся ў галовах тых, хто думае катэгорыяй «как бы чого не вышло» (прыгадваліся неўміручыя творы Салтыкова-Шчадрына і Булгакава). У выдаўцоў было куплена нямала кніг: некаторыя з прысутных казалі, што аддалі за іх ледзьве не апошнія грошы з сваіх не надта вялікіх інтэлігенцкіх заробкаў...

P.S. Першай відавочнай прычынай, з якой трэба было б звольніць з працы ўсю ідэалагічную вертыкаль Наваградка, павінен быў бы стаць факт адсутнасці кнігарняў у раённым цэнтры з такой багатай гісторыяй. Пра другую прычыну кажаць нават не буду, бо тады мой непалітычны апавед перастае быць такім...

Я, вядома, хацеў бы даведацца пра тое, што адпаведныя чыноўнікі звольнення, але, баюся, што яны атрымаюць нават заахвочванне: калі ўлада сама не чытае сусветнай класікі па-беларуску (хай яна мяне абвергне!), чаму яна павінна дазваляць гэта рабіць іншым?

Тамы Васіля Быкава ў электронным фармаце

Бібліятэка на сайце Саюза беларускіх пісьменнікаў lit-bel.org папоўнілася дзесяццю тамамі Поўнага збору твораў Народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава.

Кожны жадаючы можа спампаваць кнігі ў фармаце .ePub бясплатна. Акцыя была прымеркаваная да дзён памяці Васіля Уладзіміравіча. Выданне Поўнага збору твораў запачаткаванае ў 2005 годзе Саюзам беларускіх пісьменнікаў, Грамадзянскай ініцыятывай «Агульнанацыянальны рух «Воля народа»» і маскоўскім выдавецтвам «Время».

105-годдзе Ларысы Геніюш

Юбілей выбітнай беларускай паэткі-патрыёткі Ларысы Геніюш адзначылі ў Зэльве.

У мясцовай Свята-Троіцкай царкве адбылася памінальная багаслужба, якую ўжо традыцыйна праводзяць у памяць пра паэтку. Каля бюста Ларысы Геніюш, які знаходзіцца непаздалёк ад царквы, даследчык творчасці паэткі Міхась Скобла прэзентаваў новую кнігу пад назвай «Духу магутных чары...», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Лімарыус». Выданне сабрала шматлікія архіўныя матэрыялы, якія яшчэ захоўваюцца

нават у дамах некаторых мясцовых жыхароў. З успамінамі пра Ларысу Геніюш выступіла вядомая паэтка Данута Бічэль, якая распавяла пра той дом, у які яна прыезджала, дзе паэтка жыла разам з мужам Янкам Геніюшам.

На мерапрыемстве прысутнічала даволі шмат людзей з Гародні, Ліды, Слоніма, Мастоўшчыны, Дзятлаўшчыны, мясцовыя жыхары (на жаль, з Мінску прыехала нешматлікая група). Варта адзначыць, што на заклік мясцовых актывістаў прыехаць у Зэльву прэтэндэнтаў у кандыдаты на пасаду прэзідэнта ніхто з іх не адазваўся.

racyja.com

«З'яўленне Інфанты»

У Бібліятэцы часопіса «Дзеяслоў» пабачыў свет новы зборнік пісьменніцы, крытыка, журналіста Людмілы Рублеўскай, куды ўвайшлі вершы, а таксама іранічныя мемуары «Бестыярыі майго савецкага дзяцінства».

Філасофія, інтэлектуальнасць, шлях ад пафасу да горкай усмешкі і незнішчальны нацыянальны рамантызм — тое, што знаходзіцца ў цэнтры ўвагі аўтаркі і яе чытачоў.

У выданні сабраныя, як паведамляе анатацыя, «гістарычныя вершы-міфы пра Беларусь старасвецкую і рыцарскую, умоўныя вершы-«дакументы» пра Беларусь інсургенцкую, расстраляную... І рэаліі Беларусі сённяшняй, фантазмагарычныя і трагедычныя, калі часам ратуе толькі іронія».

Кніга іспанкі па-беларуску

Ангела Эспіноса Руіз праз мову Купалы і Коласа «спрабуе адшукаць сябе».

Упершыню ў гісторыі нашай літаратуры з'явілася кніга іспанкі, якая піша па-беларуску. 22-гадовая паэтка пачала пісаць вершы на іспанскай мове з 6 гадоў. Пазней у яе з'явіліся творы на англійскай і французскай. Цяпер ёсць нават адзін верш па-ўкраінску. Беларускую мову яна вывучае толькі з 2013 года.

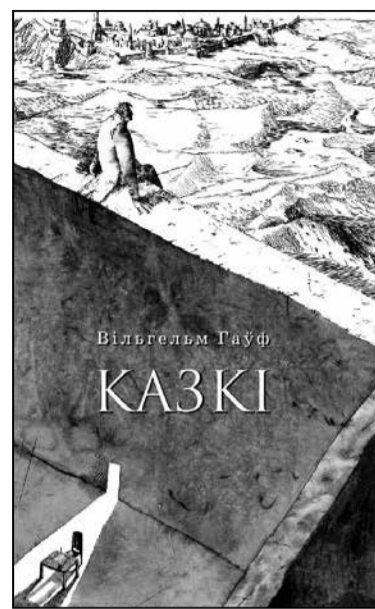
На пытанне «Еўрададыё», чаму першая кніга выходзіць менавіта па-беларуску, Ангела адказала так: «Асоба і характар змяняюцца, калі ты пачынаеш пісаць вершы на іншай мове. І ў гэтай кніжцы я хачу адшукаць сябе па-беларуску. У гэтых вершах — частка мяне і майго душы».

«Раяля ля мора» — гэта адлюстраванне яе асобы. Паэтка нарадзілася ў Малазе. Усе жыццё жыве побач з морам і з маленства грае на піяніна. «Нават калі я пішу верлібрам, шукаю

Казкі Гаўфа па-беларуску

У бібліятэцы часопіса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum» і Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» выйшла новая кніга — зборнік казак Вільгельма Гаўфа, ілюстраваны мастачкай Кацярынай Дубовік.

На сённяшні дзень гэта самы поўны збор твораў нямецкага казачніка па-беларуску. У кнігу ўвайшлі самыя знакамітыя казкі Гаўфа — «Каліф-бусел» (пераклаў Ігар Крэбс), «Маленькі Мук» (пераклаў Аляксей Жбанаў), «Карлік Нос» (пераклаў Уладзімір Папковіч), «Халоднае сэрца» (пераклаў Альгерд Бахарэвіч), — а таксама менш вядомыя творы «Адсечаная рука» (пераклала Наталля Давыдоўская) і іншыя. Усе пераклады зробленыя з нямецкай мовы. Укладальніца зборніка — Ганна Янкута,

рэдактаркі — Ганна Янкута і Кацярына Маціеўская.

Свет казак Вільгельма Гаўфа — змрочны і таямнічы. Тут адбываюцца забойствы і выкраданні, а помста і злыя чары сустракаюцца не радзей, чым падарожжы і цудоўныя

выратаванні. Тут ёсць усё, што толькі магло прымроіцца нямецкаму рамантыку ў XIX стагоддзі: жорсткія і яркія гісторыі з краінаў Усходу, якіх ніколі не існавала, разбойнікі і караваны, што рухаюцца праз пустэльнію, — і гэтыя вечныя героі, якіх палюбіла ўжо шмат пакаленняў чытачоў. Большасць змешчаных у кнізе перакладаў друкуецца ўпершыню.

Зборнік казак Вільгельма Гаўфа — сёмае выданне серыі часопіса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum» і Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка». Да гэтага ў серыі выходзілі зборнік апавяданняў, вершаў і эсэ Эдгара По «Маска Чырвонае Смерці» (2011), зборнікі дэтэктыўнага («Злачынства, сэр!», 2013), містычнага («Вусцішны пакой», 2013) і святочнага («Падарунак на Каляды», 2014) апавяданняў, «Саламея» Оскара Уайльда (2013) і «Прыгоды Шэрлака Холмса» Артура Конана Дойла (2014).

Думаць душой...

Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў папоўнілася чарговай кніжнай навінкай.

Кніга «Я думала душой...» для Алены Гінко — трэцяя ў яе бібліяграфіі. Аўтарка ўжо мае вершаваныя зборнікі «Самотная птушка» і «Пяшчота пры журбе».

«Такія радкі запамінаюцца, іх хочацца занатоўваць, чытаць не толькі самому сабе, — іншым аматарам паэзіі таксама», — адзначае ў прадмове

да зборніка Леанід Дранько-Майсюк.

Алена Гінко — ураджэнка Пастаўшчыны, выпускніца філалагічнага факультэта БДУ, жыве і працуе ў Віцебску выкладчыцай беларускай мовы і літаратуры. Сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў з 2001 года.

Як можна меркаваць з назвай кнігі, у цэнтры ўвагі аўтаркі — інтымная лірыка, якая перадае ўсю гаму чалавечых пачуццяў. Кранальная шчырасць і непасрэднасць у выяўленні эмоцый — тое, што будзе бліжэй кожнаму чытачу. Асабліва жанчынам — бо многія вершы апісваюць пачуццёвы досвед лірычнай гераіні, якая шукае сваё каханне.

Выступ Вальжыны Морт

Адна з самых яркіх беларускіх паэтак, аўтарка пачуццёвых і гатычных верлібраў Вальжына Морт жыве ў Амерыцы ўжо восем гадоў.

Яна выступіла ў Мінску ўпершыню з часу ад'езду. Калі з'язджала, то не існавала яшчэ нават кнігарні «Логвінаў», на ганку якой Вальжына экспрэсіўна чытала свае тэксты. Ейная першая кніга пад назвай «Тоненькая, як твае вейкі» выходзіла ў Мінску ў 2005 годзе. Неўзабаве Вальжына «знікла» за акіянам, адкуль на радзіму прыходзіць весткі пра ейныя поспехі: верлібры перакладаюцца на шматлікія мовы, яна лаўрэатка прэстыжных прэміяў і ўвогуле адна з самых вядомых беларускіх паэтак за мяжой.

«Было выступіць вельмі важна, але я не ведала, ці хто-небудзь прыйдзе, ці хто-небудзь яшчэ памятае і чытае мяне. Было вельмі шмат маладых паэтаў, якія задавалі пытанні».

І не дзіва, бо маладых аўтараў Вальжына вучыць прыгожаму пісьменству ў Карнэльскім універсітэце, дзе калісьці чытаў лекцыі Набокаў. Дарэчы, у паэткі таксама шмат англамоўных вершаў, і яе часта называюць беларуска-амерыканскай аўтаркай, хоць сама яна падкрэслівае, што імкнецца пісаць па-беларуску і заўжды пра Беларусь. «Пісаць пра тут лепш там», — прызналася яна. — Усе ведаюць, адкуль я. — Паэтка з Беларусі, пішу пра Беларусь. Ні пра што іншае не пішу — ну, часам — пра Карыбскія выспы».

заўжды музыку ў вершах. Для мяне музыка — вельмі важная частка жыцця».

Ангела распавяла, што фармавалася на іспанскай паэтычнай традыцыі, патрапіла пад уплыў французскага сімвалізму, і ў зборніку гэта вельмі лёгка заўважыць. Але калі пачынае пісаць па-беларуску, яе стыль змяняецца.

«Мне казалі, што ніхто так па-беларуску не піша, прынамсі, ніхто значны ў беларускай літаратуры. Я не магу сказаць, што мая паэзія блізкая да іншай беларускай паэзіі», — характарызуе сваю творчасць Ангела.

Яна шмат вывучала беларускую паэзію. З класікаў асабліва

ёй падабаюцца Купала, Багдановіч, Геніюш. З больш сучаснай паэзіі — творы Барадулліна. «Я лічу, што беларуская мова вельмі мілагучная і добрая для складання вершаў. Я гэта адразу заўважыла. Я ведаю недзе 9-10 моў. Ёсць мовы, на якіх я магу лёгка пісаць вершы, а ёсць, на якіх — не. А па-беларуску выходзіць вельмі натуральна».

Паэтка бачыць чытачамі сваёй кнігі людзей, якія шукаюць нешта новае. Яна адзначае, што яе паэзія — «крыху дзіўная». «Я бачу жыццё сімваламі. Я пішу вельмі шчыра, гэта для тых, каму прыемна чуць праўду ў літаратуры», — кажа дзяўчына.

Ангела Эспіноса Руіз пакуль не ведае, ці будзе перакладаць гэтыя вершы на іспанскую, «але ўжо шмат хто цікавіцца».

Літаратарка таксама перакладае беларускую паэзію на іспанскую мову. Сярод самых вядомых перакладаў — купалаўскія «Малітва», «Ворагам беларушчыны» і «Белая яблыня грому» Барадулліна.

Унікальны праект

Напачатку лета ў кнігарнях з'явілася ўнікальная выдавецкая серыя «Мая беларуская кніга». Прапануем гутарку з пісьменнікам Уладзімірам Сіўчыкавым — адным з яе распрацоўшчыкаў, укладальнікаў, сябрам рэдакцыйнай рады.

«Літаратурная Беларусь»: — Уладзімір Мікалаевіч, нядаўна выйшлі вашыя кніжка вершаў дзецям «Кошык Велікодны» і кніжка кароткай прозы «Уладзевай гісторыі». Але вас ведаюць і як выдаўца. Пад лэгаліямі «Радзілы-плюс» і вашага прадпрыемства выходзілі такія адметныя тамы, як «Максім Багдановіч. Інтымны дзёнік», «Яна і Я. Вершы і песні пра каханне», шматлікія слоўнікі, даведнікі і граматыкі, чытанкі дзеткам дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту «Крынічка», «Залатая яблынька», «Сонейка»... А чым сёння здзіўляецца станеце?

Уладзімір Сіўчыкаў: — Радуюся штодня, калі праходжу паўз «Акадэмію», на вітрыне якой красуецца велізарны постар, бо меў гонар непасрэдна далучыцца да выхаду неардынарнай, унікальнай серыі беларускай класікі. Выйшла яна ў сталічным выдавецтве «Папурі», і не заўважыць яе будзе немагчыма, бо праект вельмі маштабны.

— Чым ён адметны?
— Не магу прыгадаць, каб на рынку адначасна з'явіліся — ні многа ні мала — ажно 26 тамоў беларускае класікі! Наклады аддрукаваны сумарнай колькасцю больш за 60 тысячаў асобнікаў.

— Тамы выйшлі тыражамі па дзве тысячы?
— Так, наклад кожнага з гэтых покет-букаў (а наша класіка прадстаўлена ў такім фармаце ці не ўпершыню!) — ад 1500 да 2500 асобнікаў.

— Як вымалёўваўся гэты праект паводле імёнаў і найменняў?
— Летась сябры рэдакцыйнай рады, а гэта сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў, такія знаныя літаратары, філолагі,

крытыкі і педагогі, як Уладзімір Арлоў, Лявон Баршчэўскі, Пятро Васючэнка, Міхась Тычына і ваш пакорлівы паслужэнец, пасобна склалі праекты па 25–30 пазіцый. Потым сабраліся, а ў выніку даволі гарачых дэбатаў выкрышталізавалі агульны спіс. Гэта зрэз беларускага прыгожага пісьменства ад легендаў, паданняў і казак, хрэстаматычных і малазнаных твораў класікаў да тэкстаў сучаснікаў. Адным з асноўных нашых крытэрыяў было тое, што ў рэестр патрапілі толькі тыя творцы, што пайшлі ўжо ў лепшы свет. Але жыццё ўносіла свае карэктывы. На вялікі жаль, летась адыйшоў і Народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін, і мы не маглі не дадаць том ягонай паэзіі пад назваю «Тастамэнт».

— Вы прамовілі словы «казкі, легенды, паданні»...

— Адметнасць нашага «фальклорнага» тома «Сіняя Світа» — гэта тое, што ўключаны ў яго даволі значны раздзел легендарных казак, а многія тэксты, запісаныя ў свой час Мікалаем Нікіфароўскім, Аляксандрам Сержпутоўскім, іншымі этнографамі і фалькларыстамі, апрацавалі, пераклазі Лявон Баршчэўскі, Крыстына Лялько, Уладзімір Ягоўдзік і іншыя пісьменнікі. Давялося нямаля папрацаваць над ім і мне, а таму ён мне адзін з самых дарагіх у серыі.

— «Мая беларуская кніга»... Ці ёсць яна, ідэальная беларуская друкаваная кніга?

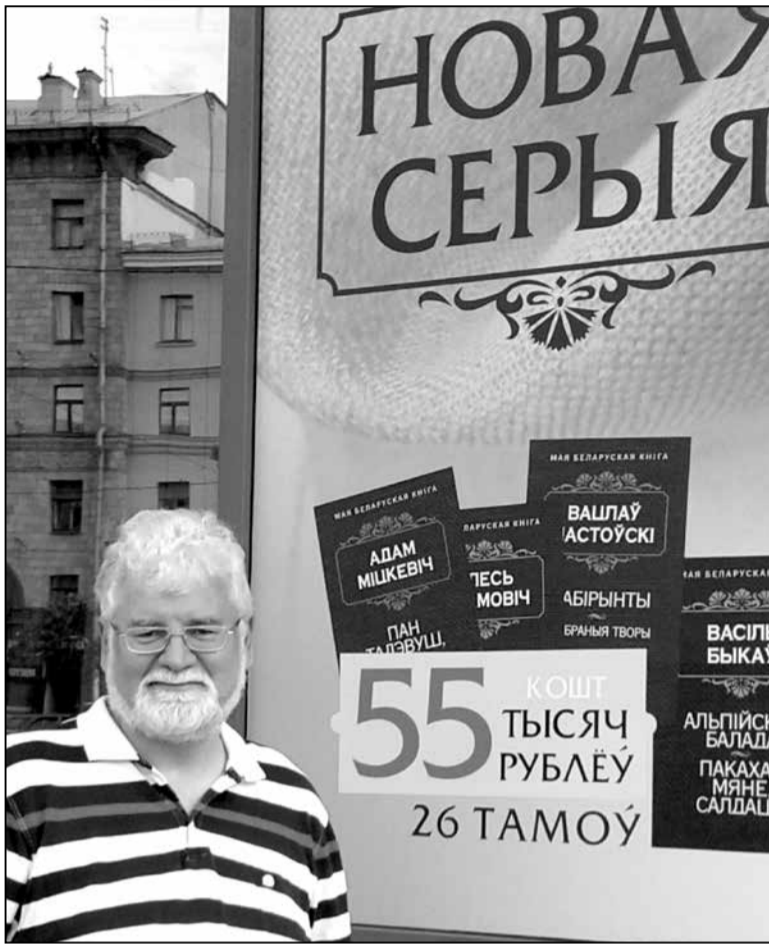
— Першай была тая, што амаль пяцьсот гадоў таму сышла са Скарынаўскага варштата. Астатнія ідэальныя — яшчэ наперадзе.

— А якая ўяўляецца вам самай беларускай?

— Пры маім працоўным сталле ляжыць «Біблія», перакладзеная Васілём Сёмухам.

— Якія творы з даўніх часоў зможна прачытаць аматыр краснага пісьменства?

— З прыемнасцю назаву мемуары Саламеі Пільштыновай «Авантуры майго жыцця», якія чытаюцца як захапляльны прыгоднік раман, а таксама найвыдатнейшую рэч Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях», пераклад якіх з польскай мовы гэтаксама

выйшаў у абноўленай рэдакцыі перакладчыка Міколы Хаўстовіча.

— А не апасаецца, што некаторыя класічныя творы досыць актыўна выходзяць у серыях «Беларускі кнігазбор» і «Школьна бібліятэка» «Мастацкай літаратуры»?

— Мабыць, накладкі тут непазбежныя, але тамы будуць адрознівацца укладаннем, фарматам, аздабленнем, паліграфіяй, коштам... Хтосьці, скажам, прадстаўляе «Пана Тадэвуша, або Апошні наезд у Літве» Адама Міцкевіча ва ўзнаўленні «вольнага мастака» Язэпа Семіяжона, а мы прапануем больш блізкі да арыгінала пераклад Пятра Бітэля. Мабыць, мала што скажа сёння нават мінчукам назва рамана Майсея Кульбака «Зельманцы», а гэта, між тым, вельмі адметны твор, што апявае Менск і яго насельнікаў пачатку мінулага стагоддзя і перакладзены з ідыш Віталём Вольскім. Пакупнік прыходзіць, да прыкладу, на Камароўскі рынак па трускалкі і знаходзіць «свайго»

гандляра, робіць выбар найперш паводле пары «якасць—цана»...

— Цікава, як у вас з апошнім?

— Пастараліся зрабіць кнігі серыі дэмакратычнымі, даступнымі і па цане нават школьнікам ды студэнтам. Тамы выстаўлены сёння ў кнігарнях па 55 тысячаў. Яшчэ адна «разынка» серыі: усе тамы прадаюцца па адной цане, незалежна ад таго, 176 ці 592 старонкі ў іх.

— Значыць, вы бачыце сваімі пакупнікамі...

— Школьнікаў і студэнтаў, настаўнікаў і выкладчыкаў, а таксама ўсіх тых, хто толькі фармальна «прайшоў» класічныя творы па праграме ці мае ахвоту вярнуцца да іх і перачытаць наноў «Тутэйшых» Янкі Купалы альбо «Новую зямлю» Якуба Коласа. Тым болей, што ў серыі можна пабачыць творы, якія замоўчваліся ці былі выключаныя з ўжытку паводле палітычных меркаванняў. Гэта, да прыкладу, «Запіскі Самсона Самасуя» Андрэя Мрыя і дакументальная аповесць Францішка Аляхновіча «У капцюрох ГПУ».

— А як у вас з аўтарскімі правамі? Апошнім часам зда-

рылася некалькі прыкрых прэцэдэнтаў...

— Вопыт сведчыць, што куды лягчэй бывае паразумецца з аўтарам, чым з яго спадчыннікамі. Але мы стараліся ўлагодзіць адносіны са спадкаемцамі, і ў большасці выпадкаў гэта ўдалося. Да прыкладу, дачка Кастуся Тарасова Ганна і пляменніца Уладзіміра Караткевіча Алена Сінькевіч паставілі за ўмову, што «Пагоня на Грунвальд» і адпаведна «Дзікае паляванне караля Стаха» павінны выйсці ў пэўных аўтарскіх рэдакцыях. На вялікі жаль, не ўдалося паразумецца са спадкаемцамі Ларысы Геніюш, а таму не будзе ў нас пакуль што яе балючай і кранальнай «Сповідзі». Прыкра і тое, што літаратар, які правёў каласальную тэксталагічную працу і аднавіў аўтарскі тэкст «Ліквідацыі» — аповесці Васіля Быкава, вядомай са школьнай праграмы пад назвай «Сотнікаў», — не саступіў нам тэкст, не знявечаны цэнзарскімі нажніцамі.

— Кожны аўтар у вас прадстаўлены толькі ў адным томе?

— Хочацца верыць, што серыя будзе мець шчаслівы лёс, але «ананімны» ці, наадварот, шматаўтарны ў нас памянёны ўжо фальклорны том. Покуль што зроблена выключэнне толькі для Васіля Быкава: у адзін том увайшла аповесць «Альпійская балада» і «Пакахай мяне, салдацік!», а ў другі — толькі што згаданы «Сотнікаў» і аповесць «У тумане». За прадстаўлення правы на іх хочацца найперш падзякаваць Ірыне Міхайлаўне Быкавай.

— А дзе можна будзе набыць гэтыя прывабныя томкі?

— Найперш у «Акадэміі» і ў сямі дзясятках кнігарняў аб'яднання «Белкіна»: у «Кнігарні пісьменніка», «Светачы», «Цэнтральнай» і многіх іншых па ўсёй краіне. Тыя, хто сябруе з інтэрнэтам, змогуць зрабіць гэта праз парталы tut.by і OZ.by.

— То няхай ішчасіць новай і, трэба спадзявацца, запатрабаванай серыі!

— Вялікі дзякуй! Хай прапрадэ будзе мець яна ўдалы працяг, «каб кнігі гэтыя прыйшлі пад стрэхі», каб беларускія чытачы пабачылі ў ёй і творы Янкі Брыля, Генадзя Бураўкіна, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Рыгора Семашкевіча, Янкі Сіпакова ды іншых выдатных пісьменнікаў.

Пытанні задавала Аляся Уладзімерава

Запрашэнне да сумоўя

Зьніч. Шляхам сумоўя...: ... кантэкст ...выбранае ...успаміны ... да ўступлення ў IV кварту веку. Слонім, 2015, 520 с.

Хто аўтар гэтай кнігі, нягледзячы на пазначэнне, невядома. Літаратар Зьніч мае яшчэ і найменні, дадзеныя яго прадстаўніцтвам шляхамі: інак Мікалаі, манах Іаан. Пры пашпартным — Алег Бембель.

Пад гэтым імем творца ў свой час выявіў сябе як музыка і навуковец (філосаф), які ў другой палове 1980-х гадоў стаў да ўсяго і палітычным дысідэнтам (у той, перабудовачны час трэба было здорава насаліць сцэме, каб заслужыць такі статус).

Азначаныя іпастасі ў выданні цесна пераплецены. Лейтматывам кожнай

з іх выступае пошук ісціны. Сэнс чалавечага існавання, тэматыка нацыянальнага жыцця, рэлігійныя матывы — усё гэта даследуецца, пераплятаецца і наслойваецца ў творчасці Зьніча. Яна прадстаўлена рознымі фарматамі — ад навуковых тэкстаў да лірычных вершаў. Акрамя таго, да выдання дастасваны матэрыялы духоўна блізкіх асобаў і артыкулы пра самага аўтара.

Відавочна, кніга мае высокую ступень суб'ектыўнасці. Настолькі высокую, што часам дзіву даешся, як у адным чалавеку без так звананага, прабачце, кагнітыўнага дысанансу змяшчаюцца ўзаемавыключальныя ідэі, як, напрыклад, беларускі нацыяналізм і панславізм. Дзеля прыкладу прывядзём некаторыя цытаты. Верш «...Нацыянальная ідэя...»:

...цісьне пад сэрца — начамі — трывога:
...мкнецца пахіціць у нас ліхадзей
місію племені — перад Богам...
місію племені — між людзей...
...ймчыца ПАГОНЯ —
і рысьсю, й галопам...
ля сэрцаў квольх...
на гонях чужых...гоіць...
...каб Сэрца Хрысціянскай Эўропы
білася роўна... й сьцішыўся Дых...

З іншага боку, прывядзём размешчаны літаральна па суседстве ўрывак са свежага, напісанага па слядах украінскіх падзей эсэ «...Зямля і зямляне...»: «Славянам — «на постславянскай прасторы» — прадугледжана — праз адно пакаленьне квота: да 15 мільёнаў... цяпер іх — не адна сотня мільёнаў... і яны кантралююць абшары — з больш як паловай глабальных стратэгічных рэсурсаў... для скарачэння Славянскага пагалоўя да пазначанай «квоты» ў «постславянскім штаце» — і акупа-

цыі яго ЗШЗ-оідамі — ужо дзясяткі год практыкуецца самы эфектыўны і прыбытковы метад: чацьвертаваньне маленькіх Славян ва ўлоньні і выраб з біялагічна актыўнага «абаратыўнага матэр'ялу» самых дарагіх гатункаў касметыкі, лекаў для амалажэння састарэлых міліянераў ды іншых вельмі дарагіх рэчываў».

У такіх выпадках, думаецца, важна, на якой жа ідэйнай ноце той ці іншы аўтар заканчвае свой шлях сумоўя. У выпадку з разгляданай кнігай маем:

...і хай — ад здрадаў і нягод,
як ад патопу, — сьвет загіне, —
з каўчэжку малага майго
паўстане йзноў
мая Радзіма...

Несумненна, досвед Зніча будзе вельмі карысны кожнаму, каб разабрацца ў самім сабе.

Анатоль Трафімчык

З кнігі «Усё ўлічана. All inclusive»

Сяргей КАЛЕНДА

Зялёная кашуля

Усе ў мяне пытаюцца: дзядзька, табе ўжо хутка трыццаць, што ты ў гэтым гатэлі сядзіш? Чаму не працуеш па адукацыі? Чаму не шукаеш сур'ёзнай працы? Што з табою будзе далей? Як магчыма жыць без кар'ернага росту? Хіба ў цябе няма жадання дасягнуць чагосьці ў працы?

Я ўсім адказваю аднолькава: «Дзякуй, што турбуецца, але ідзіце, калі ласка, у дупу!» Я шчаслівы, у мяне ёсць усё, пра што я марыў: жонка, сабака, збіраем грошы на ўласную кватэру, плануем дзіце. Мая праца акурат такая, каб не замінаць мне пісаць, графік такі ж самы, я маю свабоду, каб таксама — пісаць прозу. Я задаволены й той часткаю волі, якая ў мяне ёсць, калі я ў гатэлі сяджу ў сваім кабінце: бясплатны інтэрнэт, абед і вячэра таксама бясплатныя, амаль ніхто сюды не завітае, працую з людзьмі толькі пад запіс. Што яшчэ трэба?!

Калі грамадства адштурхоўваецца, у пераважнай большасці, ад матэрыяльных кропкаў, я маю вялікае жаданне жыць у свеце, дзе ўсё працуе толькі на чалавека, бо самы вялікі абсурд Жыцця — гэта ўвесьчасны ды ўсюдысны турботы пра свой гаманец і пакупку адна-, двухпакаёўкі... Якім чынам сталася так, што ў Цывілізацыі, створанай чалавекам, немагчыма жыць на сваю карысць і шчасце, не плануючы набыццё ежы з гіпермаркету да наступнага заробку, а проста як ёсць пасяліцца на свабоднай зямлі, вырошчваючы сабе чыстую ежу і быць незалежным? Аднак абавязкова знойдзецца купка лайдакоў, якім захацаца нічога не рабіць, але атрымліваць усё дарма і называць зямлю Радзімай, а дармовае — падаткамі. Я б хацеў жыць так, як ад пачатку было наканавана Космасам, — жыць дзеля радасці й волі жыцця, спасцігаць розум Прыроды, навукі, вучыцца наноў хадзіць і лётаць — і радавацца з гэтае нагоды. Атрымліваць сапраўдную асалоду ад снегу, які мусіў бы выпадаць на Раство, а не глядзець на панурны вуліцы горада, хворага й атручанага выхлапнымі газамі.

Я ня бачу сэнсу ва ўсім гэтым маскарадзе, бо ўсё, што робіцца вакол чалавека, створана яго ўласнымі рукамі і нясе з сабою толькі нахабнае патрабаванне прызнання толькі ягонага адзінага Я, дыктатуры, гвалту ды індустрыяльнага шаленства.

Такім чынам, калі б я мог не працаваць, я б не працаваў, але калі я не магу не працаваць, няхай я буду сваёй працай прыносіць людзям хаця б невялікую

палёжку, радасць і часам моўныя альбо літаратурныя адкрыцці.

Вось ён, мой будзільнік: спачатку сігналіць жоўта-зялёны пластыкавы корпус, і праз імгненне я адчуваю, як раптоўна спажываецца сабачка — на маёй галаве яго пуза й лапкі, на маёй шыі — яго галава. Ён усюквае і, пазыхаючы з характэрным піскам, пачынае лізаць мне твар...

Вось я стаю на кухні, дзверы льодоўні адчыненыя, льодоўня выдае гукавы сігнал, каб я зачыніў дзверцы, але я заняты — я п'ю ёгурт.

Пасля процьмы сідра пітны ёгурт раніцай — тое, што трэба. Страўнік пачынае вуркатаць, рэшткі вячэрняга сідру — ціснуць на мачавы пухі.

Потым я заходжу ў пакой, жонка яшчэ спіць, сабака, джэк расэл тэр'ер па мянушцы Хурма, усё яшчэ чакае свайго недарэчнага гаспадара. Я нацягваю джынсы, розныя па колеры й фактуры шкарпэткі... За-шпільваю цёмна-зялёную, як лісце ў жніўні, кашулю — паверх зялёная курткі і парваныя кеды («бо якая розніца, колькі год тваім кедам, калі ты стаіш у іх на ходніку ў Бэрліне» — таму мне абсалютна нецікава, у якім стане мае кеды), паверх курткі — карычневая скураная сумка праз плячо. Я гатовы гуляць, але, як звычайна, не гатовы ехаць на працу, таму лагічна, што ў яблыневым садзе я затрымаюся крыху даўжэй... З сумкі праз плячо дастаю арганайзэр, удакладняю планы на дзень, правяраю, ці захапіў з сабою кнігу.

Ніхто ня зможа адняць альбо скрасыць маіх каштоўных хвілін, калі я атрымліваю самае вялікае адкрыццё кожным разам, калі я для сябе асабіста даследую прыгажосць, калі назіраю, як В. спіць, і калі даследую для сябе новыя пачуцці любові й пяшчоты, калі назіраю за маленькім Хурмой; я разумею, што маё жыццё мае сэнс і мае права існаваць, і я маю права быць тут і цяпер, і мне неабавязкова жыць дзеля таго, каб прыносіць карысць грамадству, як гэта выбіта на скрыжалях завету сучаснасці, мне дастаткова ведаць, што я зарабляю грошы для сваёй маленькай утульнай сям'і...

Хурма застаўся дома, я зноў на вуліцы, цяпер ужо іду праз двор да метро, вакол неахайна запаркаваныя машыны, адна на адной, нагадваюць ці то сублімацыю гаспадараў, ці то помсту Прыродзе...

Стараюся адцягнуць увагу ад аўта-армагедона, уключаю на плэеры аўдыёкнігу. Сёння пачынаю слухаць тэтралогію Пэтэра Хандке, спадзяюся на сапраўднае адкрыццё.

Чорная кашуля

Раніца. Не так даўно мы пераехалі ў здымную кватэру насупраць рэчкі й вялікага парку... Пачаўся чэрвень, я ўжо

пакутую на алергію, стан такі, быццам бы ў носе ўключылі адмысловы кран саплей, я смаркаюся кожную хвіліну, а калі не смаркаюся, то чхаю. Да дактароў я не хадзіў, і ўжо які год запар першы месяц лета ў мяне зусім нярадасны. Што казаць, хакей прайшоў і можна падвесці колькі вынікаў, акурат пакуль я прасую сваю чорную кашулю, бо ў гатэлі цяпер палова персаналу ў чорным гарнітуры, было так вырашана, бо элегантна.

У галаву прыходзіць процьма вясёлага і сумнага, звязанага з травеньскім святам. Вось мне распавядала сяброўка, я перад хакеем у бальніцы хуткай дапамогі цалкам вызвалілі цэлы рэанімацыйны аддзел ад рэанімаваных, набралі найкаштоўных працаўнікоў, вышталцонных медсясцёр і загадалі чакаць хакеістаў. Загад быў такі і падрыхтоўка ў такіх маштабах, быццам чакалі пацярпелых з вайны, а не паламаных з гульні. Па выніку за тры тыдні ў рэанімацыю паступіў толькі адзін хакеіст — фін. І вось уявіце, амаль усё навокал — жудасць і жах: старыя пафарбаваныя сцены, металічны посуд, кепска памятыя «гранёныя стаканы», койка і нават накладкі ад расцяжэнняў ірвання! Вядома, медсёстры насілі хакеісту ежу ў талерках, якія прынеслі з дому, і ў сваіх жа кубках запарвалі гарбаты.

Я адразу паставіўся да гэтага «свята» негатыўна, бо ёсць такая рэч, як «Не гуляй у гульні з дыктатарам», тым болей яшчэ да адкрыцця чэмпіянату навіны не цешылі: аднаго грамадскага актывіста затрымалі за хуліганства і далі дваццаць сутак, другога дзеяча закрылі на пятнаццаць сутак арышту... Я, вядома, не хадзіў на матчы, але ўсё роўна здарылася так, што стаўся пасіўны заўзятарам, так бы мовіць — я не мог не стацца ім з тае прычыны, што хакей прасачыўся паўсюль, нават у маю прыбіральню, сны і ежу...

Як вынік — падрыхтоўка да чэмпіянату ачысціла горад ад усяго: ад смецця, нязгодных, ад усёй «пятай калоны» і прастытутак, якіх злезлі са «стаметроўкі» на Акрэсціна. Ніхто з прыездных не мусіць бачыць, што ў нас камусьці няўтульна жыць і што ў нас ёсць прастытуткі. Тут, вядома, усё атрымалася наадварот, бо па гатэлях і апартаментнах хапала і прастытутак, і персаналу, якому

няўтульна і які нязгодны з сучасным становішчам, калі даляра і еўра няспынна кожны дзень дадаюць сабе па сто рублёў масы, калі большасць баіцца за словы кіраўніка краіны, што яшчэ ён плявузгне: за Украіну, супраць Украіны, уводзім расійскія войскі альбо не дазволім распальваць вайну... Навошта хаваць прастытутак у малпоўнях, калі палітычная прастытуцыя ў краіне на такім пачварна высокім узроўні, што нават ужо не сорамна, і даводзіцца, сціснуўшы сківіцы, назіраць за гэтым, трэскаючы валідол...

У наш гатэль засяліліся замежныя каманды. Фінскія спартоўцы кожны дзень скардзіліся, што вакол іх зашмат людзей. Яны думалі, што кіруючы персанал адразу кінецца вызваляць калідоры дзеля фінаў, але калі гэтага не рабілі для зорак сусветнай велічыні і нават для дыктатараў, тады чаго яны хочуць? Чэшская зборная атруцілася, праляжалі хакеісты суткі ў бальніцы пад кропельніцамі, хацелі пісаць скаргу на гатэль, але дактары адразу злілі інфармацыю, што чэхам варта было б проста нармалёва закусваць.

Менск напоўніўся рознымі мовамі, што было абсалютна дзіўна для гэтага адпаліраванага горада.

Хакей для беларусаў не проста гульня, гэта таксама і спосаб адмыць грошы, і адначасова заляцанне чыноўнікаў да прэзідэнта. Усе былі здзіўленыя, што чэмпіянат ніхто не байкатаваў, усе краіны і каманды прыехалі, і наконт гэтага першыя дні ўлада праз навіны завастрала ўвагу...

І вось прайшло літаральна некалькі дзён, а ўжо машыны з расійскімі нумарамі падрэпаных цвікамі, падкладзены цыдулкі пад дворнікі з праклёнамі...

А талісман чэмпіянату? Гэты няўдака зубр у хакейнай форме і на каньках, гэты дурны вобраз, якога ў народзе назвалі Валерам. А што, гучыць — волат Валера. Як толькі з яго ні кпілі, але хлопцы, ці хлопцы, якія працавалі ўнутры гэтай лялькі на гульнях, прыводзілі ў экстаз абсалютную большасць. Валера катаўся ў мужыкоў на каленях. Валера рабіў сэлфі разам з прыгажунькамі. Скокаў у натоўп, падаў і катаўся ў праходах... Валера заслужыў быць адначасова і сімвалам і сумам чэмпіянату,

бо такую недарэчнасць немагчыма ўспрымаць адназначна.

У горадзе назіраліся незвычайныя рэчы: міліцыянеры ўсміхаліся, ніхто нікога не затрымліваў увечары, можна было адчуваць свабоду перасоўвання і жыцця. Было такое ўражанне, што ты сам шпацыруеш па праспекце замежнага горада, што гэта ты кудысьці з'ехаў на хакей, а не хакей прыехаў да цябе!

Шмат хто пачаў вельмі добра зарабляць на жытле. Некаторыя кватэры здаваліся па тысячы еўра за суткі, некаторыя пакоі здавалі па трыста... Беларусы апантана стараліся хоць крыху, але падзарабіць, і амаль у кожным двары Менска магчыма было назіраць джыпы з расійскімі нумарамі, якія коламі заязджалі на газоны, на дзіцячыя пляцоўкі. І вось такая двухбаковасць: тыя, хто не здае свае кватэры й пакоі замежнікам, абураюцца неахайнай паркоўцы, а тыя, хто здае, моўчкі трываюць: анягож, беларусу не авыкаць — трываць.

Адна з гатэльных супрацоўніц так разышлася падчас чэмпіянату, што знікла з дома на тры тыдні. Бацькі званілі кіраўніцтву гатэля і прасілі, каб на іх дачку хоць хтосьці паўплываў... Дзяўчына і без чэмпіянату злоўжывала алкаголем, а цяпер яна кожную раніцу прачыналася ў іншых ложках. Інтэрнацыянальнае братэрства прывяло дзяўчо да таго, што яна здолела сабраць цэлую калекцыю заўзятарскіх шарфоў і тры хакейныя формы: фінскую, латвійскую і расійскую. Кіраўніцтва паабяцала хтосьці зрабіць, бо шкада чалавека, і пачало сачыць за тым, каб та яна б прыходзіла на працу без спазнення і алкагольных пароў і сыходзіла ў час, але гэта прывяло толькі да таго, што яе давялося звольніць...

А гэтыя «цэнтры гасьцепрыімства»? Цуд! Сумесь Кафкі, Даўлатава і Венечкі Ерафеева, шалёная сумесь!

А гэтыя сутычкі беларускіх і расійскіх фанатаў на Нямізе? Сценка на сценку!

Шмат пра што можна яшчэ ўспомніць, але ў мяне не так шмат часу, бо чакае праца і кашуля мая гатовая. У горадзе кожны месяц цяпер адчыняецца па гатэлі, горад быццам рыхтуецца апантана выйсці на міжнародны ўзровень па колькасці турыстаў, і вось у метро паўсюль беларуская лацінка, і турыстычныя стэнды пасля хакею нікуды не падзеліся, відавочна, шмат турыстаў з'ехала, але вунь у маім двары цяпер ёсць магчымасць часта бачыць маладую сямейную пару афрыканцаў, вось я ў краме ў чарзе — і перада мною японцы, вось я еду на ровары — і мяне абганяе нейкі ямайскі хлопца на сваім стрыт-байку...

Я планаваў пасля хакею звольніцца з працы, але пакуль што не магу, няма куды ісці, а мне патрэбны пастаянны заробак, каб часопіс трымаўся, каб плаціць за здымную кватэру, каб мець магчымасць з'яжджаць кудысьці і пісаць... Менск нарэшце аброс гатэлямі рознай якасці і велічыні, увесь персанал, як фарэль на нерасце, скача то туды, то сюды, кожны хоча ўладкавацца ў новым гатэлі на больш якаснай і грашовай працы, а я, бы той вулкан, нікуды не сыходжу, але ўжо пачынаю капціць і калі-небудзь выбухну.

Рэшта жыцця

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Прыснілася:
стаю аднаасобна
сярод усхваляваных пачаткоўцаў,
якія перад публікай шматлюднай
чытаюць свае вершы па чарзе...

І раптам
заяўляецца Разанаў
Алесь, і прыпыніўшы іх,
ім кажа:
«Паслухайце,
тут ёсць адзін паэт, —
і на мяне паказвае, —
чытайце...»

Ад нечаканасці
і пералажу
я нейкі верш няўцямна прабубніў,
не помню чый,
прынамсі, сам такіх
ніколі не пісаў я...

Мне доўга пляскалі
ў гудлівай і паўзмрочнай
багемнай зале,
шэпчучы наўслед:
паэт...
паэт...

Цяпер я часта згадваю той сон,
і ўсё-ткі не магу ніяк успомніць
ні верша, што тады чытаў,
ні аўтара яго,
што быў адзіным
паэтам сярод нас
у тым натоўпе...

Кошт паэзіі

На зямлі столькі паэтаў —
адметных і розных,
што іншым разам задумваешся —
а навошта? —
хіба канкрэтны чытач можа
ўмясціць у сабе гэтулькі
створаных імі
адмысловых вобразаў і метафар?!
Чытачу
дастаткова і аднаго верша,
каб напоўніць сваю істоту
прыгожым змыслам...

Але паэтаў,
даў Бог,
бы кветак у навакольнай прыродзе,
кожная з якіх мае сваё імя
і па-свойму красуе
для выпадковага вока
і нечаканай душы...

Вядома,
што многім з іх
не хапае пашаны,
вялікіх прэмій
і нават дробных,
больш за тое,
нават не кожны
пасявае накрэсліць сваё
сапраўднае прозвішча
ў вершаваным нататніку...

Успомнілася,
як дзесяць гадоў таму,
патэлефанаваў мне знаёмы
аднагодак вясковы,
даўно ўжо сталічны жыхар,
сантэхнік на пенсіі:
«Слухай, Лявон,
у мяне да цябе просьба.
Малодшы мой скончыў школу,

не паступіў, але ўдала ўладзіўся
на грашовую працу...

І вось — бяда!
Апошнім часам
стаў усё менш цікавіцца справай,
а панадзіўся пісаць... вершы...
Ты б пабачыў яго —
здоровы бугай,
кроў з малаком,
выліты я —
а ніза што прападае!
Сорамна людзям сказаць,
але табе можна,
бо ты ж і сам пішаш...
Лявон, прашу,
пагаварыў бы ты з ім
ды адвадзіў яго ад глупства...»

Тролю ў адказ:
«А раптам
стане твой сын знаным паэтам,
прэмію Нобелеўскую атрымае?!»

«Смяешся...
Навошта нам гэтыя брошкі,
яны яму не да твару...
Трэ на жыццё зарабляць...»

«Дык жа да брошкі, — кажу, —
дадаюць і мільён даляраў...»

Задышлівая паўза на тым баку...

«То я ж і кажу,
Лявон,
пагавары ты з ім,
глянь...»

Небяспечнасць прагнозаў

«З заўтрашняга дня на тэрыторыі
нашай рэспублікі
чакаюцца зацяжныя дажджы...» —
папярэджваюць сіноптыкі.

А сёння яшчэ такі сонечны дзень!..
Піць бы свой час напоўніцу

і ціха цешыцца
гэткім ясным
станам жыцця...

Але я чамусьці ўвесь час
думаю пра заўтрашнія дажджы:
пра заваконную шэрасць
і душэўную нэндзу,
абтрапаны чорны парасон,
лужыны пад нагамі,
халодныя кроплі за каўняром,
адсырэлы абутак,
кашаль,
макроты,
брудныя сабачыя лапы,
якія трэба мыць
ранкам і вечарам...

(Прагнозы пазбаўляюць мяне
добрай часткі здаровага ладу жыцця
і прабліскаў аптымізму.)

Ну як, скажыце мне,
перажыць гэты
заўтрашні,
спрагназаваны сіноптыкамі,
перыяд непагадзі,
калі я ўвесь час думаю пра гэта,
не зважаючы на яркае сонца,
што сёння пакуль яшчэ ззяе
над маёй галавою?..

Кажуць, свет зямны перанаселены:
больш за сем мільярдаў чалавек!..
А ў мяне такая пустка ў сэрцы —
хоць бы хто пастукаўся калі...

Дзень учарнеў, як ноч —
такі неадольны боль!
А здаецца, яшчэ й не жыў...
Завошта, Госпадзе?!

Нядаўна памёр малады сусед,

а месяц таму — сябар вясковы,
і на магіле малодшага брата
зямля яшчэ не прасела...

Помню,
на іх пахаваннях,
смуткуючы, думаў:
ну, што тут зробіш,
такі ўжо іх вырак,
Гасподзь забірае лепшых...

А што ж не так
у маім выпадку?!

Пераезд

Прыехаў на саракавіны
на Паўночныя могілкі.
Гляджу ад аднаго краю
і другога краю не бачу,
цёмна ў вачах —
безліч памерлых...

Назад вяртаюся
прыгарадным аўтобусам,
ледзь праціснуўшыся
ў душны салон, —
поўна людзей!
І кожны хоча як найхутчэй
даехаць да свайго прыпынку...

Думаю,
па часе ўсеўшыся,
як усё ўраўнаважана
на гэтым свеце,
нехта ў дарозе сыходзіць,
саступаючы табе месца,
і ты, уладкоўваючыся,
едзеш далей,
з удзячнасцю памятаючы яго,
пакуль не сыходзіш сам...

Многія сцвярджаюць,
што пражылі б сваё жыццё
паўторна,
нічога ў ім не мяняючы,
калі адказваюць на пытанне,
ці змянілі б яны што ў ім,
каб мелі такую магчымасць?

А я не змог бы
жыць другім наваратам:
перачытваць цікавую кніжку,
пераглядаць упадабаны фільм,
бясконца слушаць забойны хіт,
пісаць падобныя, як блізныя, вершы...
Я не магу трымаць паўтораў!..

Як можна жыць,
ведаючы жыццё
наперад?!

А вось
нанова
я жыць пагадзіўся б,
калі б меў такую магчымасць,
нібыта Хрыстос,
якога да гэтай пары
ніхто так і не змог распазнаць
пасля ўваскрашэння...

Сядзячы ў мяккім фатэлі,
пераглядаем сваё мінулае,
стомлена перамошчваем
пройдзеныя намі шляхы,
прыбіраючы з яго бруд
і розную непатрэбчыну...

Сціраем сырой анучкай
сонечны пыл на пісьмовым стале,
кладзём чысты аркуш паперы —
і пішам сабе
бездакорную аўта-
біяграфію...

12 жніўня Леанід Міхайлавіч Галубовіч адзначыў свой 65-гадовы юбілей.
Сонечна жадаем нашаму паважанаму аўтару здароўя, душэўнай радасці і доўгага веку на працягу пісання аўтабіяграфіі — і жыццёвай, і творчай!

Тры пярсцёнкі

Галіна
КАРЖАНЕЎСКАЯ

**Калі яна пачала любіць і
цаніць рэчы? Невядома.
Гэта прыйшло ў сваю пару,
як прыходзіць, скажам,
палавая спеласць. Але,
паколькі пытанне ўзнікла,
паспрабуем адсачыць
некаторыя этапы жыцця і
фарміравання асобы.**

Раньне дзяцінства было сцёрта. Памяць, намагаючыся пранікнуць праз шэрую завесу, натыкалася на пару нязначных эпізодаў. Усё астатняе як быццам хто закрэмаў, заштрыхаваў графітавым алоўкам. Так бывае ў дзяцей (яна чытала), якія раслі без бацькоў.

Бацькі насамрэч нікуды не падзеліся, яны існавалі. Жылі і працавалі ў суседнім раёне і, вядома ж, наведвалі сваё першае дзіця, пакінутае ў бабы з дзедкам. Але, зноў жа, ніводнага іх прыезду нейронамі не зафіксавана — ні эмацыйных усплескаў, ні постацей, ні падарункаў. Ні цацак, ні лялек, ні кніжак — нічога... Ну не магло так быць! Калі прыежджалі, то нешта ж прывозілі...

Спраўднае жыццё пачалося тады, калі бацькі ўрэшце пабудавалі і забралі дачку да сябе. Свет пашырўся, набыў колеры і адценні. Невыразная плоская карцінка займела аб'ём, а статычны кадр — рух. Запаміналася ўжо ўсё: смак папяроўкі, мышы ў калгаснай пуні, невыное кацяня на руках... Нават такі забаўны эпізод: да суседкі прыехаў дарослы сын, лётчык, і яна густа прысыпала тварык мамай пудрай. Спыталіся — з якой нагоды. «Юзік прыехаў», — прызначыла дзяўчынка. Прамата і залішня шчырасць заўжды былі яе асноўным недахопам.

Яна памятае, як збіралася ў першы клас. (Маці, як заўсёды, была на працы.) Думала, як правільна — надзець адны панчошкі ці на іх яшчэ і шкарпэткі? Панчошкі трымаліся дзякуючы шырокім гумкам, якія пераціскалі ногі. Ці не з-за тых варварскіх вясковых гумак яна ўсё жыццё пакутуе на варыкоз?!

З якогось паўднёвага санаторыя бацька аднойчы прывёз шаўковы піянерскі гальштук і салатавыя стужкі. Ні ў кога ў школе не было такога агністага гальштук! Звычайныя, штапельныя, перад ім выглядалі вартымі жалю ануцкамі. Капронавыя стужкі, праўда, былі мяккімі, правісалі, але ўсё роўна на «хвосціках» выглядалі святочна. Здаецца, гэта быў першы і апошні бацькаў падарунак.

Яна памятае многія свае юнацкія сукенкі. Цёмна-зялёную, з тафты, якую падпсала швачка: узла ды выкаціла проймы... Карычневую, з доўгім рукавом... Сама брала тканіну

ў ГУМе; голенькі прылавак, а на ім адзіны бабулін скрутак. Ліловую, атласную, уласна ручна перашыла на дзедавай дарэвалюцыйнай машыныцы... У гэтай сукенцы яе, першакурсніцу, угледзеў адзін мінскі скульптар і чыста па-мастацку захапіўся. Толькі ў гэтым колеры хацеў яе зваяць, увасобіць (як быццам ён жывапісец!), але больш яны не перасякаліся і зноў сустрэліся ў яго майстэрні праз гадоў трыццаць.

Яшчэ ў яе была эфектная чорная сукенка з залатой устаўкай спераду і пышна, ніжэй таліі спаднічкай. Худзенькая швачка ў атэльэ трымала ў вуснах шпількі, падколваючы ніз. Сукенку яна мо пару разоў надзела, а потым тая за гладыш малака перайшла да суседскай дзяўчынкай.

А дзе ейны выпускны ўбор? Ён паслужыў двойчы: не давялося купляць новае на выселле. Няпоўныя два гады раздзялялі дзве значныя падзеі. Вэлюм таксама быў арыгінальны — у выглядзе пышнага банта. Ні ў кога такога не бачыла! Як і ўсё астатняе, выпускное-вясельнае некаму сплывіла маці.

Заўважце, яна яшчэ не навучылася берагчы і захоўваць любімыя рэчы, і нават іх кантраляваць. Яна іх толькі запамінала. Як і залаты школьны медаль, што згубіўся пры пераездзе.

У старэйшых класах насіла яна «маленькую», падрэзаную пад грудзямі светлую сукеначку са штучнай тканіны. Вельмі пасаваў ёй, тоненькай, такі фасон! У той сукенцы паехала яна на першае сваё дарослае мерапрыемства — вясельне ў «Западнай». Няйначай, маці арганізавала, каб дагадзіць прыяцельцы-бабулі. Бабуля часта бывала ў іх дома і раз-пораз ужывала слова «цэнгле».

Ехаць давялося з незнаёмымі людзьмі ў незнаёмае месца. Пра Заходнюю яна, вядома ж, чула, але не ведала, што была польская мяжа знаходзілася зусім блізка, за некалькі кіламетраў ад іх вёскі. На ўроках гісторыі пра гэтую акалічнасць не гаварылі. Яна добра вучылася, запамінала б...

Была восень. Магчыма — кастрычнік. Хто там жаніўся, засталася за кадрам. Чужая вёска, чужая моладзь, пераходы па густой гразі з хаты ў хату... Мясцовыя хлопцы адзін перад адным даставалі з кішэняў бялюткія, загадзя падрыхтаваныя насоўкі, каб пакласці іх спадарожніцам пад ногі альбо выцерці туюфелькі. Яна аж адхіснулася ад такой гжэчнасці: як, такое бялюткае — у бруд?!

Адзін з хлапцоў пачаў да дзяўчыны чапіцца. Не так мо сама яна яго зацікавіла, як ейны пярсцёнак — круглы, як пячатка, чорны, з натуральнага каменя. Як бы жартам ён расціскаў сілком дзявочыя пальцы, вярэдзіў руку — здзіраў пярсцёнак. Урэшце зняў, забраў. І не вярнуў. Чаму яна не абуралася, не патрабавала свайго?

Так яна страціла першую ўласную рэч. Вярнуўшыся з вясельнага тлуму, даведлася пра смерць дзядулі — таго са-

мага, які з бабуляй яе гадаваў, і беспрытомная з'ехала на падлогу па вушаку.

Другі пярсцёнак — залаты, з доўгенькім далікатным бурштынам — прадала дваюродная сястра. Не ёй, а роднай цётцы, з якой цесна і неяк падазрона сябравала. Сястра толькі што вярнулася з Далёкага Усходу, куды выправілася з сям'ёй на заробкі. Муж там і застаўся, знайшоў другую, затое золата трохі прывезла і збывала сярод сваіх.

На той час наша безумная гераіня была і замужняй, і дзетнай, жыла асобна ад бацькоў. Пярсцёнак, аддадзены матуляй, ляжаў у шкатулцы з таннай біжутэрыяй. (Ланцужкі, кулончыкі, усемагчымыя вісюлькі заўжды боўталіся на яе кофточках і світэрках.) А тут раптам надарылася гасця, вада на кісялі — жонка мужавага брата другой стрэчы. Брат адбываў тэрмін за кепскія справы, муж знаходзіўся на працы. Ён і запрасіў, перасекшыся, сваячку. Твар В. падаўся праставатым, нават грубаватым. Магчыма, тая нават выпівала, але гаспадыня прыняла яе з адкрытай душой. Па-жаночы паразмаўлялі, паабедалі, паняньчыліся з малой дачушкай. (Другой ужо, большая была ў школе.) І далей, што стала ясна праз многа гадоў, яна павяла сябе па мацярынскім сцэнары: ёй захацелася зрабіць новаспечанай радні штосьці прыемнае. Дастала з шафы шкатулку, перабірала драбязу... І выбрала на падарунак пярсцёнак з бурштынам — не, не той, а іншы, у прастай, металічнай аправе.

У наступную суботу, без папярэджання і дамowy, зноў з'явілася тая ж жанчына. Ужо і дапамагчы імкнулася: перапа-ласкала пялюшкі, а гаспадыня панесла іх вывесіць на двор, на прасушку. Гасця, як падалося, выглядала напружанай (стрэс выдавалі вочы) і хутка адкланялася.

Ці трэба гаварыць, што зала-тога пярсцёнка не стала? Яна расхвалявалася і адправіла мужа

з візітам, каб запатрабаваў і вярнуў дарагую рэч. Муж нехаця паехаў, па-сваяцку там выпіў і вярнуўся ні з чым. Так праявілася яго фамільная мадэль паводзінаў — ва ўсіх сур'ёзных, важных момантах збягаць у кусты.

Шмат разоў па жыцці яна спрабавала дабіцца ад мужа рашучасці альбо прынцыповасці — з тым самым нулявым вынікам, а бывала, што і з рваным нерваў, марнай сваркай, разладам... Змірыцца з непры-мальной мадэллю паводзінаў — не адпаведнай яе ўяўленням пра «мужчынскае плячо» — было немагчыма, як і змяніць гэтую мадэль.

Мала таго: пры ўзнікненні вострай супярэчнасці ў жонкі з кім-небудзь, ён маўкліва і непахісна становіўся на іншы бок. Пры гэтым напоўніцу карыстаўся ўсімі дабротамі сям'і і шлюбу, усё менш беручы на сябе адказнасць хоць за што.

Такім чынам, першы пярсцёнак у яе адабралі, другі — подла выкралі з дому, а трэці сам па сабе злузаўся з пальца, як быццам не хацеў на ім быць. Абручык быў залатым, але не шлюбным.

Так атрымалася, што жаніліся яны без абмену пярсцёнкамі. Свякроў не парупілася, маці не аздачылася, жаніх змоўчаў, а яна — хіба магла яна памятаць пра такую драбязь? Галоўнае, што ён побач, яны разам на-заўсёды, арганізацыяй вяселля займаліся бацькі, дык і адказнасць на іх.

Тонкі абручык муж набыў самастойна і перадаў «першародцы» ў радзільны дом. Нехта ж сказаў пра такую традыцыю: упрыгожаннямі выказваць сваю ўдзячнасць, сваё прызнанне. Яго і насіла ў якасці шлюбнага на правай руцэ.

У кабінце, дзе яна працавала, знаходзіліся трое: яна — у росквіце жаночасці, перадпенсійнага ўзросту спакойны мужык і новая супрацоўніца, дзеўка гадоў пад трыццаць. Раз-знаёміцца яны не паспелі, ды і

не мела гэта ніякага значэння для развіцця будучых падзей. К тым гадам у жанчыны ўжо праявіўся сверб да ўсемагчымай грамадскай працы, якую ніхто іншы не тое што рабіць не будзе — проста не здагадаецца зрабіць.

Уздумала яна памыць плафоны люстры, якая сто гадоў вісела некранутай і яшчэ б столькі сама правісела над іх галавамі. Хтосьці плафоны па яе просьбе зняў, яна набрала вады ў пластмасавую карзінку для смецця і даручыла частку працы маладзейшай. Ажно глядзіць — неяк у той рукі не так служаць, быццам упершыню ім даводзіцца займацца такой цяжкай справай, як мыццё шкла.

Плафоны былі рашуча адабраны і вымыты. Праўда, штосьці дзынкнула падчас працэсу. Брудную ваду яна выліла ў туалце. Так падарунак люблага і дарагога быў уласна ручна змыты ў каналізацыю.

Знакаў тады яна яшчэ не разумела, значэння страце не надала. Толькі прыкрасць адчула да злосць — на сябе саму і на каляжанку-няўмеку. А ўжо ж такі быў выразны, такі красамоўны сігнал! Хіба што сляпы не заўважыць.

Невідучасць да відавочнага дапамагала часта. Перш за ўсё — не дзейнічаць, нічога не рабіць для змены сітуацыі. Бо дзейнічаць боязна, небяспечна. Дзеянне патрабуе выдатку сіл і нерваў. Ці не былі яны з мужам падобнымі гэтым, як дзве кроплі вады?

Прытоеная, неўсвядомленая варажеча, як іржа, раз'ядала іх саюз, пакуль яе вочы ўрэшце не адкрыліся. Тады стала ясна: яна жыве на папалішчы ўласных ілюзій, да таго ж з чалавекам, які ёй банальна карыстаецца. Дзейнічаць-такі давалася. Ды калі яна ўрэшце падала на развод, ён адчайна супраціўляўся — паўгода зацягваў справу, пакуль суду не надакучыла імі займацца.

Тры ўпрыгожання, ніяк паміж сабой не звязаныя, згадаліся і выстраіліся ў адзін лагічны ланцуг. Тры пярсцёнкі — як тры дыягназы. Першы — сведчанне няздольнасці абараняцца і асаджаваць нахабаў. Другі — прыкмета залішняй даверлівасці і няўмення разбірацца ў людзях. Трэці... Ох, з трэцім складаней... Ды Бог з ім, яна даўно адпусціла і гэта, і папярэднія, і многае іншае. Не адпускаецца толькі тое, што не дадалі.

...Не спалася, думкі снавалі-бегалі. Яна паднялася, каб запісаць «патак свядомасці», паглядзела на гадзіннік — тры гадзіны ночы. Нічога сабе! Во папёрла!.. За шклом секцыі цымяна пабліскавалі крышталевыя чарачкі і вазы, шклянныя фігуркі, керамічныя сувеніры, бурштынавыя бранзалеты, пацеркі з рачных пярлін, ракавінкі, яшчэ нейкая мілая драбязь. На сцяне віселі малюнкi ў рамках. А на камодзе ў радок сядзелі падараваны ўнучкай заяц і знойдзены на вуліцы разаватая малпачка.

Люты — сакавік 2015 г.

27 жніўня Галіна Анато-
льеўна Каржанеўская адзначы-
ла свой юбілей.

Шчыра жадаем нашай
аўтарцы доўгага сонечнага
лета і ўзнёслай радасці!

Ложа свету

Эрыка ДЖОНГ

Хачу купіць яго, свацаца тут, застаца тут, вучыць людзей пісаць, чытаць, ладкаваць зоркі на высокіх пальмах. Вучыць медузаў не кусацца.

*О, цёмнае віно вулкана!
О, згорнуты парашут,
паўнютка пацалункаў!
О, кавалкі сінгай бутэлькі,
перамолатаыя
у каштоўныя камяні
марскім пяском!*

*Той, хто любіць астравы,
павінен любіць мора.
А мора не любіць
нікога,
яно любіць
толькі сябе.*

Егіпталогія

*Я сфінкс,
я жанчына, закапаная ў пясок
да самага падбародка.
Я чакаю археолага,
каб раскапаў мяне,
дастаў маю шыю і грудзі,
агаліў мае рукі
і разгадаў маю таямніцу.*

*Ніхто яшчэ гэтага не зрабіў
з часоў Эдыпа.
Гляджу на піраміды, што
уздымаюцца, як худыя грудзі
з сухога цела Егіпта.
Мая пладавітая рака цячэ ўнізе —
прыгожае царства.
У жанчыны павінна быць дэльта
з такім багатым глеем,
карычневым, як ягадзіцы
Нубійскіх царыц.
Мая шанюўная,
чаго прыехала ў Егіпет?
Атон і Яхве ўсё яшчэ ворагі.
Майсей вядзе людзей
і гаворыць пра віну.
Голас вулкана
не заціхае.
Рэлігія смерці —
жанчына пахавана жывой,
тысячагоддзямі
пясок перасыпаецца па маёй галаве,
мая эротыка — пустыня,
а валасы — больш сітаватыя, чым пемза.
Ніхто не дакранаўся да маіх губ,
каб парушыць маё маўчанне.
Грудзі піраміды — вялікія,
але ж ніколі не абвіснуць.
У цэнтры кожнай піраміды
ляжыць вялікі цар,
у цэнтры кожнай —
цёмная камера,
тунэль,
косці памерлых,
згубнае золата.*

Зіма ў Новай Англіі

*Правяраючы смеласць душы,
мароз дабіраецца
да выбоінаў на дарогах
аж ад самага сэрца.
Зледзянелы лес
падймае галіны,
каб пахваліць усё,
што ловіць святло.
Пасля лёд растае.
Лясная падлога беляхіць.
Сям-там з ледніковай пыхай
уздымаецца валун.
Ручайкі, якія віруюць
пад ледзяною коўдрай,
нагадваюць нам, што тундра душы
стане лагоднай
хоць крыху
з надыходам вясны.*

Дэпрэсія ранняй вясной

*Кручкі і шыткі,
усё гарадское неба палае
і фантомы-бомбы
б'юць па лапіку ракі,
які я бачу з майго вакна.*

*Паэты адышлі, горад памірае,
Анна, Сільвія, Кітс
з ягоным палкім сэрцам,
Бэрыман скача з моста,
махаючы рукой.
Усе летуценнікі сышлі ў нябыт,
сышлі ад летуценняў.*

*Чаму засталася я, як Гарацый?
Анна шле з магілы вершы,
Сільвія — лісты.
Прывідны кашаль Джона Кітса
даносіцца праз агароджу.
Што я тут раблю?
Навошта змагаюся?*

*Я труп, які водзіць ручкай, што піша.
Я сасуд для голасу, што гучыць рэхам,
Я пішу раман і цалкам знішчаю дубровы.
Я пераствараю космас дзюйм за дзюймам.*

Бессань і паэзія

*Салодкагаласая муза
з горкім малаком,
я ляжу між тваіх грудзей,
прыціскаю вуха
да твайго пупка,
як шапаткой марской ракавіны.
Я выпрабувала салёныя балоты
тваёй эротыкі
сваімі малочнымі зубамі.
Пасля нарэшце заснула,
наклаўшы галаву, поўную думак,
да твайго дрыжачага сцягна.*

*Лагодная і злая матка-паэзія,
куды яшчэ мне падацца
ад начных жахаў,
як не да тваёй вар'яцкай
раздвоенасці?
Дзе мне адпачыць,
як не ў тваім урагане?
Хто яшчэ завядзе мяне дамоў,
змятаючы чорны, як сажы, ганак
тваёй прадзьмутай ветрам хаціны,
што стаіць на самым краі
вулкана?*

Жыццё паэтаў: тры асобы

I
*Ён любіў гаварыць пра дробязі:
кроплі дажджу на даху, водар
вясны, стагі на лугах, пагорак вішняў,
гладкую гальку, крылы дразда.
Вайна кругом — яму ўсё роўна,
кахаюцца — хай сабе так.
Моладзь памірае, вучоныя грызуцца,
хлусня палітыкаў, голад дзяцей,
маткі плачуць — ну і што!
Пра што ён гаварыў прыгожа?
Ніколі не перакручваў праўду,
да хібаў ставіўся спакойна.
Стаць на чый бок? — Навошта!
Маўчок — аснова яго творчасці.
Трымаў язык ён за зубамі,
Але ж не хлусіў.*

II
*Ад схільнасцяў і выхавання
ён меў задачу — валодаць словам.
Ён стаў прамоўцам для пакалення,
збіраў плады дваіх узнагарод.
Падчас вайны ён быў супраць хлусні,
што бойня служыць высакароднай справе,
анархію не падтрымаў, ды ў тыя дні
хваліў парадак, гармонію ў законе.
Калі ад голаду людзі сышлі ў магілы,
калі зусім нявінных судзілі без суда,
то кіравалі ім сумлення сілы,
хоць крытыкі казалі, што яго стыль —
нуда.
Меў доўгі шлях у паэзіі сваёй.
Мяняў ён часта думку — меў на гэта
права;
змяняў малітвы на праклён,
у палітыцы кідаўся ўлева-ўправа.*

*Хаця яго прароцтва не збылося,
хаця рабіў памылкі, але пасмеў
летапісаць свой час мудра і востра.
Хоць не змяніў ён свет, але ж хацеў!*

III

*Ён не меў паняцця пра эстэтыку,
любіў вострую ежу і прыгажунь,
любіў таксама ён атлетыку,
у свае гады не быў сівы, як лунь.
Любіў ён музыку, ня супраць выпіць,
любіў сяброў, шпацыр, вандроўкі,
пакінуць аднаго — што соль на раны
сыпаць,
і больш за ўсё любіў паэт тусоўкі.
Няведама, як ён здабыў занятак,
бо штодзень праца — праклён Адама.
Грошы ён меў, талент для плёткаў;
чаму б і не пісаць яму таксама?
Успрыманне слоў у яго было адметным,
любіў апладысменты, нават славу,
песню стварыць быў талент рэдкі
і ўсё-ткі ён лічыў гульнію такую справу.
У яго вершах быў заўжды намёк,
што калі б лепшы час Усявышні даў,
ён кінуўся б у бітву, а не ў друк.
Але як Троі не было, ён рыфмаваў.*

Ложа свету

*Вялікае ложка свету
выгінаецца дугою над магіламі
Баб'яга Яра.
З мноствам касцей,
пранізлівым крыкам
замерзлых у бетонным ледніку,
мяккай коўдрай зямлі
і святым духам зялёнай травы,
якая пакрывае мёртвыя целы.
Мёртвая плоць будзе жыць ізноў
(мроя бясконцай божай ночы),
праб'ецца зеленню з зямлі,
як трава, як дрэвы, як парасткі тамата
з яго ярка-чырвонымі пладамі,
і варажасць чалавецтва
будзе выкармлена тым жа зернем;
памідор, гранат, біблейскі яблык —
усё падывецца з травы, што ўзрастае
са стогнаў нямых вуснаў.*

*Часам я бачу,
як ложка вісіць над лагчынай,
лагчынай Баб'яга Яра, або іншага,
дзе памерлі тысячы нявінных.
І я маюся, каб прымірыць зямлю,
каб паспелі плады
і лісце дрэў хвалявалася, як сцягі.*

Імпрэсіяністы

*Яны задумалі маляваць паветра
і ведалі, што мастацтва —
не толькі спосаб бачыць,
але і спосаб існаваць.
Захапленне святлом,
чулліваць душы,
параненай паветрам,
цвёрдасць духа таксама.*

*Яны задумалі маляваць паветра,
разгледзець кожную пылінку,
вывучыць кожную былінку,
пакуль паветра не зайграе
колерамі, і кожны подых
не стане вяскелкай у лёгкіх.*

*Язмін, чайны ліст, камелія,
туберужа і чабор — паветра
набывае колер, а колер
сочыцца ў зямлю,
зямля нараджае формы,
выкапні; яе прывабны водар
пасля носіцца ўсюды.*

*Яны задумалі маляваць паветра
і пакінулі свой знак.
Жыццё праследаваннаў,
бясконца багатае,
бясконца дасканалае.
З водарам персікаў
і анемонаў.
З чырванню дахаў,
муслінавых пеньюараў
і пералівамі паветра,
густога паветра.*

Пераклала з ангельскай
з дазволу аўтаркі Алена Таболіч

Краявіды

Маім бацькам

*Чые гэтыя малыя рашучыя постаці
з галовамі ў турбанах,
што крочаць
да дарычных храмаў
у сярэдневяковых галеонах
са старажытнымі замкамі на заднім плане?
Яны гавораць і нешта
паказваюць рукамі ў паўцёмры,
вядуць валоў і нясуць скруткі
на антычны бераг мора,
што спіць ля гары гатычнай.
Пабліскае сонечнае, месячнае
і зоркавае святло
на тэатральным моры.
Аблокі гоісаюць
па небе. Ветразі дыбам.
Вецер спіць.
Чаму гайдаюцца сцягі?
Чый гэты краявід?
Чыімі сіняватымі схіламі сталі
гэтыя замкавыя пагоркі?
Якая цемра агарнула
зімовы поўдзень?
Чыя гэтая цемра,
гэтая цёмная галерэя?
Падумай добра — вецер,
Клод Ларэн,
Тэрнер малое
святло Венецыі,
І паказвае
свае сапраўдныя
колеры.*

Без узаемнасці

*Спускаючыся праз аблокі,
што выглядаюць
як кіты і акулы,
дэльфіны і пінгвіны,
пеліканы і чайкі,
мы бачым пурпуровыя
пагоркі
зялёнасэрцай выспы
між вулканічных скалаў,
што купаюцца
ў кобальтавых водах.
Бачым
рыфы белых каралаў.
Уладараць тут
марскія вожыкі і губкі,
плыве стоды марскі шчупак,
едуць турысты.*

*Гэтай зямлі дыктатар — сонца.
Сакрэтная паліцыя —
вабны чарота водар.
Расце тут на ўзвышшы
франжыпані (язмін такі).
Даліны пахнуць соллю,
пахнуць морам.*

арганізацыю. Бальшавік ён, што азначае: ісці ў лапы да палякаў небяспечна, бо, калі данюхаюцца, будзе капец «чырвонаму шпіёну». Ва ўсякім разе так думае ён, так засцерагалі яго і сябры-партыйцы.

Як ні балюча было разлучацца з роднымі, як ні крыўдна не даехаць да запаветнага кутка, калі да яго заставалася ўжо так блізка, рызыкаваць не адважыліся: занадта высокая была мяжа, якая падзяляла адну зямлю на дзве часткі.

Тры дні шукалі работу, ды не знайшлі. Давялося вярнуцца на станцыю Краснае да таго самага майстра, што агітаваў іх застацца.

— Вярнуліся, вось і добра, — сказаў ён сям’і Назарэвічаў і прыязна зірнуў на Хведара. — Едзь, пакуль не позна, у Смаленск, ва ўпраўленне чыгункі, і афармляйся.

Як адзін працягла-падрабязны сон, у Хведара і Дамінісі прайшлі яшчэ васьмнаццаць гадоў жыцця ў чужых краях. Зрэшты, на Смаленшчыне, такой блізкай да Беларусі, яны пачуваліся як дома, добра абжыліся. Тут павялічылася сям’я: нарадзілася яшчэ пяцёра дзяцей. Старэйшыя трое выраслі і сталі самастойнымі, працавалі, астатнія — чацвёрта — падрасцілі, вучыліся. Хведар-чыгуначнік зарабляў на хлеб і да хлеба, за Дамінісяю замацавалася місія хатняе гаспадыні.

6

У чэрвені 1941 года яны даведзіліся, што, калі ў былой Заходняй Беларусі ёсць родзічы, то можна паехаць туды па іх запрашэнні. Калі атрымалі запрашэнне, Дамініся адна, як вырашыла большасцю галасоў сямейнае веча, рушыла ў дарогу на радзіму, каб правядаць сваю і мужаву радню. Суботнім днём, ціхім і цёплым, яна, саракапяцігадовая маці-геранія, пераступіла парог бацькавае хаты. Бацька, маці, браты з сям’ямі, Хведаравы родныя — усе, з доўгачаканую гасцюю разам, былі запрошаны ў найбольш прасторную хату яе малодшага брата Восіпа.

Да позняга вечара ўсе выказвалі радасць ад сустрэчы, весяліліся, жартавалі, падымалі кілішкі за Дамінісю, за яе вялікую сям’ю, за ўз’яднанне Беларусі, за мір. А назаўтра, у нядзелю, прыбеглі дзеці з двара і сказалі, што самалёты з чорнымі крыжамі ляцяць. Дарослыя не хацелі верыць малым. Але калі тая самалётка ўбачыў Восіп, ён вызначыў сітуацыю дакладна:

— Значыць, немец напаў.

Дамініся — у плач.

— Ціхаты! — нахмурыў бровы бацька. — Заўтра запрагу каня і адпраўлю ў Івацэвічы.

Але назаўтра ў Івацэвічах былі ўжо немцы і, значыць, новыя парадкі. І насталі для Дамінісі дні пакутлівай трывогі за сям’ю.

Яна не сумнявалася, што Хведара прызвалі ў армію. З галавы не выходзіла гняздзечка, дзе сям’я засталася. Ёй паралілі пайсці ў суседнюю вёску да варажбіткі. Тая раскінула карты і пачала хітаць галавою ды цмокаць языком. І нібы нажом паласнула па сэрцы.

— Гаварыце, што паказвае карта, — сказала Дамініся, ледзь стрымліваючы ўзрушэнне.

Варажбітка зноў захітала галавою і зацмокала языком:

— Сям’і вашае няма. Двое дзяцей ў аддалёнасці, іх вы сустрэнеце. А тых няма.

Сэрца Дамінісі зайшлося болем. Яна не ўзяла б у галаву словы варажбіткі, калі б тая не ўгадала, што «двое дзяцей у аддалёнасці». Вяртаючыся да бацькі, па дарозе зайшла да брата Васіля. Ён з сям’ёю снедаў, збіраючыся ў поле.

— Дамініська, ідзі да нас, паеш свежанакага, — устаючы з-за стала, сказаў брат.

Яна падзякавала і хутчэй выйшла з хаты, ледзь не пабегла да бацькі, каб не на вачах людзей уволу наплакацца.

Праз колькі дзён пачула яна, што немцы даюць пропуск да Менска, і кінулася да жандармерыі. Чарга да яе не дайшла. Сітуацыя паўтарылася і назаўтра, і напасляўтра. Нехта падказаў ёй, што ў мястэчку жыве цыганка, якая добра варожыць. Дамініся лёгка знайшла ейную хату, што стаяла не ў радок з іншымі, а глыбока ў гародзе. Дзверы адчыніў здаравенны цыган, зарослы па самыя вочы, у чырвонай, расхрыстанай кашулі. Ля печы гойдалася дзіцячая калыска, а на печы спала жанчына. Цыган пабудзіў яе. Дамінісі стала страшна, аж халадком пацягнула па спіне. Тым часам цыганка ссунулася з печы, са смакам паляхнула, узяла карты і за сталом пачала варажыць.

— Вы хлапаеце пра дакументы. Атрымаеце. Потым будучы большыя клопаты і — дарога...

Дамініся падзякавала і разлічылася з варажбіткаю.

— Вы, мусіць, не тутэйшая? — запыталася тая.

— Так, не тутэйшая, але адкуль вы ведаеце?

— Давайце я вам на сям’ю паваражу.

— У мяне больш няма грошай.

— Нічога, не хвалойцеся.

— Уся ваша сям’я жывая, усе на месцы.

У словах цыганкі, у яе чорных вачах было столькі моцы, што ў Дамінісі як рукой зняло з сэрца балючы цяжар. Праз тыдзень яна дастукалася да нямецкіх уладаў, каб дастаць пропуск. З ранку начальніка не было, быў пісар, мясцовы чалавек.

— Грамадзянка, што ў вас? — пракартавіў ён.

Яна сказала пра сябе.

Аказалася, ён ведаў Дамінісінага бацьку.

— Пропуск выдаеца толькі да Менска, — сказаў ён дабрадушна, — але я вам выпішу да Краснага. Толькі слухайце мяне ўважліва. Як прыйдзе начальнік, то не падавайце паперу на подпіс адразу. Ён падпісвае з дванаццаці да гадзіны. Як будзе канцацца гадзіна, тады падасце. Вы мяне разумеце?

— Дай, Божа, вам здароўечка! — падзякавала чалавеку, на якога ў першы дзень глядзела з агідаю: прыгрэўся, маўляў, ля немчуры.

З’явіўся немец, белабрысы, з мутнаватымі, амаль бясколернымі вачыма і рыжымі брывамі. Ён спярша ўсе паперкі праглядаў уважліва, пячаткі ставіў марудна. Тут яго кудысь паклікалі. І калі ён вярнуўся, то пачаў ставіць пячаткі на ўсіх паперах, не чытаючы іх, — праўду казаў пісар.

Пропуск Дамініся атрымала. Ён даваў права на выезд, але дарога ляжала праз усю Беларусь, захопленую чужынцамі. Марудзіць не выпадала: у шляху дазволена было знаходзіцца толькі да шасці вечара. Як на зло, бацькава кабыла кульгала: у роўе ўзяў параненую, а ягонага каня, як і ўсіх лепшых коней у сяле, забралі немцы.

— Бярэце майго каня, — вырuchyў старэйшы Дамінісін брат Васіль, — і не шкадуйце — паганяйце.

Так і зрабіў Павел — запрог сынавага каня, фурманка ўжо напачаткова стаяла на вуліцы ля веснічак. З куфра дастаў новы андарак, а на плечы дачцэ накінуў кашушок. Адваліў нажом добры кавалак сала, каб завезла дадому, даў слоічак мёду, што купіў у святара, — мо дзе прыйдзеца падмазаць немцу лапу, — і што ёсць моцы пагнаў каня. Да Слоніма, бліжэйшай чыгуначнай станцыі, было сорок пяць вёрстаў.

А нешта ў той час цягнікі ад Слоніма не хадзілі. На пераездзе бязлюднае станцыі стаяў немец. Дамініся, калі з бацькам падышла да яго, дастала акуратна загорнуты ў насавачку пропуск, падала яму ў рукі. Чужак амаль не зірнуў на такі важны для вандроўніцы дакумент і, вяртаючы яго, сказаў чамусьці па-польску.

— В хуткім часе бэндзе самохуд до Барановіч.

— Бардзо дзенькуе! — падзякаваў яму Павел Шпак.

— То вы ўжо, тату, едзьце дадому, — хвалявалася дачка.

— Не, не паеду, пакуль не дачакаемца машыны, — спакойна адказаў бацька.

Машына і папраўдзе прыйшла «ў хуткім часе». Дамініся пацалавала бацьку і ўжо з машыны бачыла, як ён заплакаў, размазваючы слёзы па твары, зморшчаным і нежывым, нібы падсушаны ліст.

У Баранавічах Дамініся заначавала ў стрыечнае сястры. Ёй пашанцавала: трапілася машына, якая ішла на Віцебск. За слоічак мёду яна даехала да Оршы. Начавала на станцыі ў знаёмых людзей. Паспаць амаль не давалося: часта наляталі самалёты, якія бамбілі горад. Усяго сорок вёрстаў аддзялялі Дамінісю ад станцыі Краснае, і каб толькі дазвалялася ўначы хадзіць, яна б дадому пашыбавала пехатою. На золку была ўжо на станцыі. Там на пераездзе стаяў мясцовы чалавек.

— Скажы мне, родненькі, — ласкавае слова само вырвалася з грудзей, — калі будзе цягнік на Смаленск?

— Толькі што пайшоў, — абыякава вымавіў той.

— Ах, мой Божа! — Дамініся распачна ўзмахнула рукамі.

— Во там, глядзі, стаяць тры саставы, — спакойна працягваў чыгуначнік, паказваючы рукою ўперад. — Адзін з іх пойдзе на Смаленск.

Дамініся ішла няспешна ўздоўж першага таварняка, пакуль не ўбачыла ў прачыненым вагоне кабету з двума дзеткамі. Зайшла ў вагон, узрадавалася, што з той кабетай ехаць ёй у адзін бок. Сядзелі поруч. Спадарожніца раз-пораз церла кулакамі вочы, адно вока было зусім чырвонае і слязілася.

— На вуголі ехала, задзьмухало, забіло пылом, — распавядала яна, моцна окаячы. — Немцы зоўважылі, прыбеглі, адзін з іх махае пальцам: «Злазь!» А я злазіць боюся, думаю, зоб’юць ужо. Тоды оны зобралі дзяцей, і мне ўжо нічога не зосталося... Але, дзяковаць Богу, посодзілі ў вагон, як бачыш. Нават хлеба дзецям долі, — яна паказала на вузельчык, з якога вытыркаў хлеб.

Выпадковыя спадарожніцы пачалі знаёміцца, ды пачулі:

хтосьці ўвайшоў у вагон і набліжаецца да іх.

— Куды вам ехаць?! — злосна выгукнуў невысокі, але тоўсты тып.

— Осіноўка, — ціха назвала сваю станцыю незнаёмка, калі Таўстун стаў над душой.

— Вылазь! Я тут хадзяін, — ён націснуў на словы «я».

Напалоханыя дзеці, хлопчык і дзяўчынка, прыціснуліся да матулі, трымаючыся за яе спадніцу, меншы з іх, хлопчык, заплакаў. Жанчына дастала з клуначка некалькі марака, падала дрыжачымі рукамі.

Таўстун узяў, моўчкі ўсунуў у кішэню, а тады і кажа:

— Што ты мне даеш бумажкі? Паесці дай!

— Выбачай, дзядзечка, у мяне толькі ўсяго, што вось гэты хлеб.

Таўстун выхапіў хлеб з дрыжачых жаночых рук.

— Дзядзечка, адрэж мне скібку для дзяцей, — папрасіла жанчына.

Таўстун незадаволена палез у кішэню, дастаў складанчык, адрэзаў лусту хлеба, кінуў жанчыне на прыпол і — да Дамінісі:

— А ты што сядзіш?

Ён насупіўся, і яго рыжыя бровы збегліся на пераноссі.

— У мяне сала няма чым адрэзаць, — сказала Дамініся.

Таўстун падаў нож, і яна адваліла палову свайго кавалка. «Такую дарогу правезла, а тут на табел!.. — падумала яна, адрэзаючы сала. — Лічы, ужо дома адабраў у маіх дзяцей, гад!»

Ішоў немец, убачыў, што Таўстун кладзе нешта ў сумку, зазірнуў у вагон.

— Вас іст хір? — строга спытаў.

— А то мая матка дала мне, — не разгубіўся той.

— Мутэр? Гут, гут, — паляпаў той таўстуна па плячы, і яны разам выйшлі з вагона.

Чакаць, пакуль цягнік кранецца з месца, Дамінісі давалося не больш як з гадзіну, але ёй гэты час падаўся страшэнна доўгім: хацелася хутчэй прыйсці да роднага кута, да сям’і. А чым жадаюць сустрэцца, тым марудней ідзе час. Калі ўбача засталася Орша, Дамініся раз-пораз прынікала да шчыліны ў сцяне вагона, глядзела ледзь не са слязьмі радасці на высокія вогнішчы арабінаў, на першую пазалоту ў кронах клёнаў і бяроз. Яркія фарбы верасня абуджалі думкі, асвятлялі іх сваёй чысцінёй. Было ціха. Не чулася ні гарматаў, ні самалётаў, цяпер усё засланяў толькі выразны лёскат паравозных колаў. Дамініся слухала бойкі, імклівы рытм, і чулася ёй у гэтым рытме настойлівае: «Хут-чэй да-моў, хут-чэй да-моў!»...

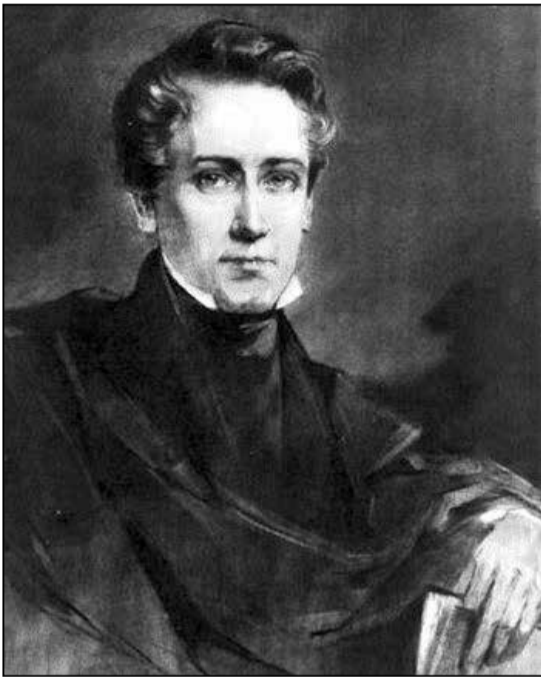
Калі Дамініся падышла да свайго хаты і ўбачыла ў акне Маню, ёй стала цёпла-цёпла ў грудзях...

А калі пераступіла парог, сэрца яе ўсхадзілася на ўсе грудзі.

— Дзеткі мае! — толькі і вымавіла, трымаючыся адной рукою за сэрца, а другою — за вушак.

Яе абкружылі і абцалавалі дзеці. Як і да вайны, з імі не было Волькі і Аляксея. Аляксея пайшоў добраахвотнікам на фронт. Яшчэ Дамініся даведлася: Хведар, паранены на чыгункі асколкамі ў ногі, ляжыць у бальніцы ў Оршы, Каці пагражае гангрэна; Колю і Васіля немцы збіраюцца забраць у Германію. А савецкае інфармбюро паведамляе: гітлераўскай войскі набліжаюцца да Масквы і Ленінграда. Сумныя навіны сведчылі: няма канца выпрабаванням.

Александрыйскі шэйх

Вільгельм Гаўф — вялікі нямецкі пісьменнік і навуліст, прадстаўнік кірунку бідэрмэйер у літаратуры. Ён нарадзіўся 29 лістапада 1802 года ў Штутгарце, у сям’і Аўгуста Фрыдрыха Гаўфа, які служыў сакратаром у міністэрстве замежных спраў, і Ядвігі Вільгельміны Эльзаэсер Гаўф.

У 1809 годзе, калі Вільгельму было сем гадоў, яго бацька раптоўна памёр, і маці, забраўшы дзяцей, перасялілася ва ўніверсітэцкі горад Цюбінген. Там, у хаце дзеда па матчынай лініі, прайшлі юныя гады Гаўфа. Самай першай адукацыяй, якое атрымаў хлопчык, было чытанне кніг з велізарнай дзядулевай бібліятэкі. У 1818 годзе будучага пісьменніка адправілі вучыцца ў манастырскую школу, а ў 1820-м ён паступіў ва Універсітэт Цюбінгена, які скончыў праз чатыры гады са ступенню доктара філасофіі і тэалогіі.

В. Гаўф уладкаваўся рэпетытарам у сям’ю міністра абароны генерала барона Эрнста Югена фон Хегеля і стаў настаўнікам яго дзяцей. Здзейсніў вандроўку ў Францыю, з велізарнай цікавасцю знаёміўся з паўночнай і цэнтральнай часткамі Нямецчыны. За сваё кароткае жыццё ён бабыў у Парыжы, Брусэлі, Антвэрпене, наведаў Касэль, радзіму братаў Грымма, Брэмена, тапаграфічна дакладнае апісанне якога мы знаходзім у адной з яго апошніх навэл «Фантасмагорыі ў Брэменскім вінным скляпку», пабыў у Берліне, Лейпцыгу, Дрэздэне.

Менавіта для дзяцей барона фон Хегеля былі напісаны яго чароўныя казкі, якія ўпершыню былі апублікаваны ў «Томе казак студзеня 1826 года для сыноў і дочак шляхетных саслоўяў». Уключаў ён такія творы, як «Маленькі Мук», «Каліф-бусел» і іншыя. Казкі адразу ж сталі надзвычай папулярнымі ва ўсіх нямецкамоўных краінах.

У тым жа 1826 годзе ім былі напісаны першая частка рамана «Старонкі мемуараў сатаны» і «Чалавек з месяца». Першы раман створаны ў духу тагачаснай гофманаўскай фрагментарнай прозы, якую В. Гаўф выдатна асвоіў і ў далейшым развіў. Многія крытыкі адзначаюць, што хоць вучань (Гаўф) і саступаў свайму «літаратурнаму настаўніку» (Гофману) у багацці мовы, але затое моцна абагнаў яго ў разнастайнасці сюжэтаў і непераўзыходнай містычнасці твораў. Ну а раман «Чалавек з месяца» быў напісаны як пародыя на сентыментальныя навэлы вядомага ў той час нямецкага аўтара Генрыха Кларэна. У адказ Кларэн распачаў напад на ўсю творчасць Гаўфа. Гаўф у адказ напісаў саркастычную навэлу «Спрэчная пропаведзь Г. Кларэна пра «Чалавека з месяца», у якой выказаў свае погляды на саладжавую і «нездоровую літаратуру», якой Кларэн літаральна перапоўніў краіну.

Натхнёны раманами Вальтэра Скота, В. Гаўф напісаў гістарычны раман «Ліхтэнштэйн», які стаў адным з лепшых раманаў гэтага жанру ў XIX стагоддзі. Раман набыў велізарную папулярнасць у Нямецчыне, асабліва на землях Швабіі, паколькі распавядаў пра адзін з самых цікавых момантаў гісторыі таго краю.

Падчас сваіх вандровак В. Гаўф дапісаў «Мемуары сатаны» і апублікаваў некалькі кароткіх навэл, а таксама вершаў, якія неўзабаве сталі народнымі песнямі.

У студзені 1827 года В. Гаўф займаў пасаду рэдактара Штутгартскай ранішняй газеты і ажаніўся на сваёй кузіне Луізе Гаўф, у якую быў закаханы з дзяцінства. Аднак іх шчасце было нядоўгім. 10 лістапада ў яго нараджаецца другая дачка Вільгельміна, а 18 лістапада 1827 года пісьменнік памёр ад брушнага тыфа.

Літаратурная спадчына В. Гаўфа складаецца з трох тамоў казак, адзін з якіх быў выдадзены жонкай пасля смерці пісьменніка, некалькіх раманаў і паэм. Гэтыя творы назаўжды ўпісалі імя Вільгельма Гаўфа ў гісторыю сусветнай літаратуры. Яго містычныя, часам страшныя, часам сумныя казкі прасякнуты духам Усходу. Ён адзін з тых нешматлікіх аўтараў, хто ўмеў зрабіць з сухіх легендаў пра прывідаў і беднякоў, якія караюць элых багаццяў, чароўныя, яркія, запамінальныя шэдэўры, якія цікава чытаць і дагэтуль як дзецям, так і дарослым.

свайго дома, аточаны ўсім бляскам гэтага свету, і сумна курьў кальян. А непадалёк стаялі некалькі маладзёнаў, назіралі за ім і смяяліся.

— Дальбог, — сказаў адзін, — гэты чалавек, шэйх Алі Бану, не мае розуму. Калі б у мяне былі ягоныя скарбы, я скарыстаў бы іх іншым чынам. Кожны дзень бавіў бы я ў раскошы і радасці, мае сябры елі б у вялікіх пакоях гэтага дома, весялось і смех напаўнялі б яго паныльыя залы.

— Так, — адказаў другі. — Гэта было б някэпска, але шматлікія сябры змарнуюць дабро, нават калі яно такое ж вялікае, як у султана, няхай блаславіць яго Прарок. Вось калі б я сядзеў тут вечарам пад пальмамі, у такім прыгожым месцы, я б загадаў рабама граць і спяваць, прыйшлі б мае танцоўшчыкі, якія б танцавалі, і скакалі, і паказвалі розныя цудоўныя штукі. А я б важна курьў кальян, піў смачны шарбет і цешыўся з усяго гэтага, як валадар Багдада.

— Шэйх, як кажуць, — прамовіў трэці маладзён, які быў пісарам, — адукаваны чалавек, надзелены вялікім розумам. Сапраўды, ягоныя разважаны пра Каран сведчаць пра абазнанасць у паэзіі і мудрых творах, але ці вядзе ён жыццё разумнага чалавека? Вунь стаіць раб з ахапкам скруткаў, і я б аддаў сваю святочную вопратку за дазвол прачытаць хаця б адзін з іх, бо гэта сапраўдны рэдкасці. А што ён? Ён сядзіць, курьў і не зважае на кнігі. На кнігі! Калі б я быў шэйхам Алі Бану, слуга чытаў бы мне, пакуль у яго не перахапіла б дыханне ці пакуль не настала б ноч. Але нават тады ён мусіў бы мне чытаць, пакуль я не засну.

— Ха! Вы добра ведаеце, як зрабіць жыццё салодкім, — расмяяўся чацверты. — Есці і піць, спяваць ды танчыць, чытаць выслоўі ды слухаць вершы мізэрных паэтаў! Не, я зрабіў бы іначай. У яго ёсць найцудоўней-

шыя коні ды вярблюды і безліч грошай. Я б на ягоным месцы выправіўся ў вандроўку да краю свету, нават да маскавітаў, нават да франкаў. Ніводная дарога не здалася б мне задоўгай, каб пабачыць хараство свету. Я зрабіў бы так, калі б быў чалавекам, што сядзіць там.

— Маладосць — гэта цудоўны час, поўны радасці, — адазваўся стары несамавіты чалавек, які стаяў побач і чуў іх размову, — але дазвольце мне сказаць, што маладосць яшчэ і неразумная, яна тут і там менціць языком, не ўсведамляючы, што робіць.

— Гэй, стары, што вы хочаце гэтым сказаць? — здзіўлена спыталі маладыя людзі. — Гэта вы пра нас? Якая вам справа да таго, што мы асуджаем жыццё шэйха?

— Калі нехта штосьці ведае лепш за іншага, то няхай выправіць ягоную памылку, як таго жадае Прарок, — адказаў стары. — Шэйх і праўда адораны багаццем і мае ўсё, чаго жадае сэрца, але ў яго ёсць прычына быць змрочным і сумным. Ці вы думаеце, што ён заўсёды быў такі? Не, я бачыў яго пятаццаць гадоў таму: тады ён быў бадзёры і жвавы, як газэль, жыў весела і радаваўся жыццю. Тады ў яго быў сын, уцеха ягоных дзён, добры і адукаваны, і той, хто бачыў яго і чуў, мусіў зайздросціць шэйху менавіта праз гэты скарб, бо хлопчык ужо ў дзесяць гадоў быў такі вучоны, якім іншы не бывае і ў васьмнаццаць.

— І ён памёр? Бедны шэйх! — выгукнуў малады пісар.

— Для шэйха было б суцясэннем даведацца, што сын адышоў у жытло Прарока, дзе ён пачуваўся б лепш, чым тут, у Александрый. Але зазнаў ён нашмат горшае. Гэта здарылася, калі франкі, нібыта галодныя ваўкі, уварваліся ў нашу краіну і распачалі супраць нас вайну. Захапіўшы Александрый, яны ішлі ўсё далей і далей ды вялі вайну

Вільгельм Гаўф

Александрыйскі шэйх Алі Бану быў дзіўны чалавек. Калі ён раніцою праходзіў па вуліцах горада — у турбане з найкаштоўнейшага кашміру, у святочнай вопратцы з багатым поясам цаной у пяць дзясят вярблюдаў, калі павольна ступаў паважнымі крокамі, пахмурна зморшчыўшы лоб, наспіўшы бровы, з засмучанымі вачыма, кожныя пяць крокаў задумліва пагляджаваючы сваю даўгую чорную бараду, калі ішоў у мячэць, каб, як патрабаваў ягоны сан, расказваць вернікам пра Каран, людзі на вуліцы спыняліся, глядзелі яму ўслед і казалі адзін аднаму:

— Вось ідзе важны, самавіты чалавек, і ён заможны, багаты ўладар.

А нехта дадаваў:

— Вельмі багаты. Гэта ён мае палац у стамбульскай гавані? Гэта ў яго ёсць маёнткі, і палі, і тысячы галоваў быдла, і шматлікія рабы?

— Так, — казаў трэці, — а мне расказваў татарын, якога

прыслаў яму днямі са Стамбула сам султан, няхай блаславіць яго Прарок, што нашага шэйха вельмі паважае рэйс-эфендзі, капіджы-паша — усе, нават сам султан.

— Так, — пагаджаўся чацверты, — шлях яго бласлаўлены, ён багаты, знатны ўладар, але... але вы ведаеце, што я маю на ўвазе!

— Так-так, — мармыталі астатнія, — гэта праўда, доля яго цяжкая, і мы не хацелі б памянцца з ім месцамі. Ён багаты, знатны ўладар, але, але...

У Алі Бану быў цудоўны дом у найпрыгажэйшым месцы Александрый, з шырокай тэрасай, абнесенай мармуровай агароджай і зацэнанай пальмамі. Там ён часта сядзеў вечарамі і курьў кальян. На пачцівай адлегласці дванаццаць багата апрапанутых нявольнікаў з нецярплівасцю чакалі ягонага знаку: адзін трымаў бетэль, другі — парасон, трэці — залатыя пасудзіны са смачным шарбетам, чацверты — махала з паўлінавага пер’я, каб адганяць мух ад гаспадары. А музыкі стаялі з лютнямі і духовымі інструментамі, каб па першым слове ўладары пацешыць

яго музыкай, а самы вучоны слуга трымаў некалькі скруткаў, каб чытаць яму.

Але дарэмна чакалі яны ягонага знаку: шэйх не патрабаваў ні музыкі, ні спеваў, не жадаў слухаць вершы ці мудрыя выслоўі старадаўніх паэтаў, яму не хацелася піць шарбет ці жаваць бетэль. Нават той, што быў з махалам, рабіў сваю працу дарэмна, бо гаспадар зусім не звяртаў увагі на мух, якія з гудзеннем раіліся вакол яго. Падарожныя часта спыняліся, дзівячыся прыгажосці дома, багата апрапанутым нявольнікам і ўтульнасці, якая панавала навокал. Але, зірнуўшы на шэйха, які панура й змрочна сядзеў пад пальмамі і не бачыў нічога, акрамя блакітнаватых воблачкаў ад кальяна, яны хіталі галовамі і казалі:

— Сапраўды, багаты чалавек — бедны чалавек. Ён мае шмат, але ён бяднейшы за таго, хто не мае нічога, бо Прарок не даў яму розуму, каб радавацца свайму багаццю.

Так казалі людзі, смяяліся з яго ды ішлі далей.

Аднаго вечару шэйх, як заўсёды, сядзеў перад дзвярыма

Замак Ліхтэнштэйн

І ЯГОНЫЯ НЯВОЛЬНІКІ

супраць мамелюкоў. Шэйх быў разумны чалавек і ўмеў з імі ладзіць, але, магчыма, праз тое, што яны прагнулі ягонага багацця, ці таму, што ён дапамагаў сваім братам па веры (дакладна я не ведаю), яны прыйшлі ў ягоны дом і абвінавацілі яго, што таемна падтрымлівае мамелюкоў зброяй, коньмі і ежай. Ён мог колькі заўгодна даводзіць сваю невінаватасць, але гэта не дапамагло, таму што франкі — грубы і бязлітасны народ, калі справа даходзіць да вымагання грошай. Таму яны ўзялі шэйхавага юнага сына, якога звалі Кайрамам, закладнікам у свой лагер. Шэйх прапанаваў ім шмат грошай за сына, але яны яго не адпускілі і змушалі падвысіць выкуп. Тут ад іх пашы — ці хто ён там быў — прыйшоў загад грузіцца на караблі. Ніхто ў Александрыі пра гэта не ведаў, і яны нечакана выйшлі ў адкрытае мора, а маленькага Кайрама, сына Алі Бану, відаць, пацягнулі за сабой, бо ніхто больш пра яго ніколі не чуў.

— О, бедны чалавек! Як яго пакараў Алах! — у адзін голас выгукнулі маладыя людзі і са спачуваннем паглядзелі на шэйха, які ў журбе і самоце сядзеў пад пальмамі ў раскошы.

— Шэйхава жонка, якую ён вельмі кахаў, памерла ад тугі па сыну. Шэйх жа купіў карабель, аснасіў яго і пераканаў франкаскага лекара, які жыве там унізе каля калодзежа, выправіцца ў Франкістан, каб адшукаць страчанага сына. Яны ўзышлі на карабель, доўга плылі па моры і нарэшце прыбылі ў краіну тых гяураў, тых няверных, што былі ў Александрыі. Але там, кажучы, якраз адбывалася нешта жаклівае. Яны забілі свайго султана, а пашы, багацеі ды бядно-та секлі адно аднаму галовы, і ў краіне не было ніякага парадку. Дарэмна шукалі яны ў кожным горадзе маленькага Кайрама — ніхто пра яго не чуў, і франкіскаму лекар урэшце параіў шэйху вярнуцца на карабель, каб самім не пазбавіцца галаваў.

Яны вярнуліся назад, і з таго часу шэйх так і жыве, смуткуючы па сыну, — і ён мае права на гэты сум. Хіба не павінен ён думаць, калі есць і п'е: «Магчыма, мой бедны Кайрам цяпер галадае і смегне?»

А калі ён збіраецца апрагнуцца ў багатыя шалі і святочнае ўбранне, як гэта належыць ягонаму сану і становішчу, хіба не павінен ён думаць: «Магчыма, яму няма чым прыкрыць сваю галізну»? І хіба не думае ён, аточаны сваімі рабамі — спевакамі і танцоўшчыкамі: «Магчыма, мой бедны сын вымушаны цяпер скакаць і граць перад сваім франкіскаму гаспадаром, ледзь той пажадае»? Але найбольш смуткуе шэйх, калі думае, што ўдалечыні ад краіны сваіх бацькоў, сярод няверных, што насміхаюцца з яго, маленькі Кайрам адмовіцца ад бацькоўскай веры, і бацька не зможа абняць сына ў райскіх садах.

Ён таму такі ласкавы з нявольнікамі і дае вялікія грошы на бедных, што думае, быццам Алах узнагародзіць яго за гэта і кране сэрца франкаскага гаспадара, каб той лагодней абыхо-

дзіўся з ягоным сынам. Акрамя таго, штогод, у дзень расстання з сынам, шэйх вызваляе дванаццаць нявольнікаў.

— Гэта я таксама чуў, — адказаў пісар, — усе прыгожа пра гэта апавядаюць, але ягонага сына ніхто не згадвае. Затое гавораць, што шэйх — дзіўны чалавек і надзвычай ласы да аповетаў. Кажуць, ён кожны год праводзіць саборніцтвы сярод сваіх рабоў і вызваляе таго, хто раскажа найлепшую гісторыю.

— Не верце пагалосцы, — прамовіў стары. — Усё так, як я кажу, я ведаю гэта дакладна. Магчыма, ён і ў гэты цяжкі дзень захоча забавіцца і загадае раскаваць гісторыі, але вызваляе рабоў ён дзеля свайго сына. Аднак вечарэе і робіцца прахалодна, мне трэба ісці далей. Салам алейкум, мір вам, маладыя спадары, і ў будучыні думайце лепш пра добрага шэйха!

Маладыя людзі падзякавалі старому за тлумачэнні, яшчэ раз паглядзелі на сумнага бацьку і пайшлі ўніз па вуліцы, кажучы адзін аднаму: «Усё ж я не хацеў бы быць шэйхам Алі Бану».

Неўзабаве пасля той размовы здарылася так, што маладыя людзі ізноў ішлі той жа вуліцай пасля ранішняй малітвы. Яны прыпомнілі старога чалавека і ягоны аповет, разам пашкадавалі шэйха і зірнулі на ягоны дом. І як жа яны ўразіліся, калі ўбачылі, як раскошна там усё ўпрыгожана! На даху, дзе гулялі разадзетыя нявольніцы, луналі флажкі і сцягі, зала была засланая дарагімі дыванамі, побач з якімі на шырокіх прыступках ляжала шаўковая тканіна, і нават на вуліцы расклалі прыўкраснае тонкае сукно, якое хтосьці іншы мог бы захацець сабе на святочную вопратку ці пакрывалы для ног.

— О, як змяніўся шэйх за некалькі дзён! — сказаў малады пісар. — Ён хоча зладзіць свята? Ён хоча замарыць спевакоў і танцораў? Паглядзіце на гэтыя дываны! Ці знойдзеце вы такія ж прыгожыя ва ўсёй Александрыі?! А гэтае сукно, што ляжыць проста на зямлі, — яго папраўдзе шкада!

— Ведаеце, што я думаю? — сказаў другі. — Няйкакш ён сустракае высокага гасця, бо так рыхтуюцца, калі дом бласлаўляе сваім візітам уладар вялікай краіны ці эфендзі султана. Хто ж сёння збіраецца тут з'явіцца?

— Паглядзіце туды, ці не наш нядаўні стары там ідзе? О, ён жа ўсё ведае і ўсё зможа паглумачыць. Гэй, шанюны спадар, ці не падыдзеце вы да нас?

Так яны пракрычалі, стары заўважыў іхныя знакі і падышоў да іх, бо пазнаў маладых людзей, з якімі размаўляў некалькі дзён таму. Яны звярнулі ягоную ўвагу на прыгатаванні ў доме шэйха і запыталіся, ці не ведае ён, якога высокага гасця тут чакаюць.

— Вы, мусіць, думаеце, — адказаў ён, — што Алі Бану сёння ладзіць вялікае радаснае свята ці ягоны дом ганаруе візітам пачэсны гасць? Гэта не так, але сёння, як вы ведаеце, дванаццаць дзень рамадана, а ў гэты дзень ягонага сына павялі ў лагер.

— Клянуся барадой Прарока! — выгукнуў адзін з маладых людзей. — Выглядае як вяселле ці нейкая ўрачыстасць, а ўсё ж ведаюць, што гэта жалобны дзень. Як вы гэта патлумачыце? Згадзіцеся, шэйх усё-такі трохі звар'яцеў.

— Вы ўсё яшчэ робіце па-спешлівым высновы, мой юны сябар? — з усмешкай спытаў стары. — І гэтым разам ваша страля, канечне, была вострай і пякучай, цецыва вашага лука — напятаю, і, тым не менш, вы патрапілі далёка ад цэлі. Ведайце ж: сёння шэйх чакае свайго сына.

— Дык ён знайшоўся? — абрадаваліся маладзёны.

— Не, і ён, пэўна, доўга не знойдзецца, аднак ведайце: восем ці дзесяць гадоў таму, калі шэйх адзначаў гэты дзень смуткам і нараканнямі і таксама вызваляў рабоў, карміў і паіў бедных, здарылася так, што ён загадаў паднесці ежы і пітва аднаму дэрвішу, які, стомлены і аслабелы, ляжаў ў цяні дома. А дэрвіш быў святым чалавекам, дасведчаным у тлумачэнні зор і прадказаннях. Падмацаваўшыся з ласкі шэйха, ён падышоў да яго і прамовіў: «Я ведаю прычыну твайго смутку, сёння ж дванаццаць дзень рамадана, і ты ў гэты дзень страціў свайго сына. Але суцешся: дзень смутку ператворыцца ў святочны, бо аднойчы ў гэты дзень твой сын вернецца!» Так сказаў дэрвіш. Для кожнага мусульманіна было б грахам сумнявацца ў словах такога чалавека. Гора Алі не

сунялося, але ў гэты дзень ён заўсёды з нецярплівасцю чакае вяртання сына і ўпрыгожвае дом, і залу, і лесвіцы, быццам той можа з'явіцца ў любы момант.

— Цудоўна! — сказаў пісар. — Але мне хацелася б паглядзець, як хораша тут усё падрыхтавана, як ён смуткуе пасярод гэтай прыгажосці, а галоўнае — я б хацеў паслухаць аповеты рабоў.

— Няма нічога лягчэйшага! — адказаў стары. — Наглядчык рабоў у гэтым доме — мой даўні сябар, і ў такі дзень ён заўсёды знаходзіць для мяне месца ў зале, дзе ў натоўпе слуг і сяброў шэйха ніхто не заўважыць лішняга чалавека. Я пагавару з ім, каб ён вас пусціў, павінна атрымацца — вас жа ўсяго чацвёрка. Прыходзьце а дзвягатай гадзіне сюды, на плошчу, і я дам вам адказ.

Так сказаў стары. Маладыя людзі падзякавалі і пайшлі, прагнучы ўбачыць, як усё адбываецца.

У прызначаны час яны былі на плошчы перад домам шэйха і сустрэліся са старым, які казаў, што наглядчык дазволіў іх прывесці. Ён пайшоў наперадзе, але не багата ўбранымі лесвіцамі і не праз браму, а праз бакавыя веснічкі, якія старанна за імі замкнуў. Потым правёў іх праз некалькі калідораў, пакуль яны не ўвайшлі ў прасторную залу. Там панавалі вялікі тлум, стаялі багата апранутыя людзі, паважаныя гаспадары горада і сябры шэйха, якія прыйшлі, каб суцішыць ягоны боль. Там былі самыя розныя нявольнікі многіх нацыянальнасцяў. Але ўсе яны выглядалі засмучанымі, бо любілі свайго гаспадара і гаравалі разам з ім. У канцы залы на шыкоўнай сафе сядзелі самыя знатныя сябры Алі, якіх абслугоўвалі рабы. На падлозе побач сядзеў шэйх, бо ягоны смутак па сыну не дазваляў яму сядзець на кіліме радасці. Ён падпёр галаву рукой і, здавалася, амаль не чуў суцяшэнняў, якія шапталі яму сябры. Насупраць сядзелі старыя і маладыя мужчыны ў нявольніцкай вопратцы. Стары растлумачыў, што гэта рабы, якіх Алі Бану будзе сёння вызваляць. Сярод іх было некалькі франкаў, і стары звярнуў на аднаго з іх асабліваю ўвагу: ён быў дасканала прыгожы і зусім яшчэ юны. Шэйх набыў яго за вялікія грошы ўсяго некалькі дзён таму ў гандляра рабамі з Туніса і, тым не менш, ужо вызваляў яго, бо верыў, што чым больш франкаў ён верне на радзіму, тым хутчэй Прарок вызваліць яго сына.

Пасля таго, як усім падалі халодныя напоі, шэйх зрабіў наглядчыку рабоў знак. Той устаў, і ў зале ўсталявалася цішыня. Ён наблізіўся да нявольнікаў, якіх сёння збіраліся вызваляць, і выразна прамовіў:

— Вы, тыя, хто сёння атрымае волю з ласкі майго гаспадара Алі Бану, шэйха Александрыі, пачынайце раскаваць згодна з традыцыяй яго дома!

Нявольнікі пашапталіся паміж сабой. Пасля гэтага ўзяў слова раб і пачаў раскаваць.

З нямецкай мовы пераклаў Ігар Крэбс

Помнік В.Гаўфу каля замка Ліхтэнштэйн

Рыцары Вялікага Княства

Старонкі новай кнігі

Уладзімір АРЛОЎ

Шляхта

Знатныя роды ў нашай дзяржаве зваліся шляхтай. Да шляхты належалі кожныя дзесяць-дванаццаць са ста жыхароў Вялікага Княства Літоўскага. Гэта вельмі вялікая частка насельніцтва. У суседніх Расеі, Аўстрыі і Прусіі знатных людзей, якіх яшчэ называлі дваранамі, было ў дзесяць разоў меней — толькі адзін чалавек з сотні.

Шляхта валодала зямлёй, сялянамі і карысталася надзвычай шырокімі правамі. Шляхцічы былі вольнымі людзьмі. Яны вызваліся ад усялякіх плацяжоў з сваіх уладанняў, маглі купляць, прадаваць і дарыць зямлю. Кожны шляхціч меў права свабодна выехаць за мяжу. Шляхта судзіла сялянаў, а ейныя справы мог разглядаць толькі адмысловы шляхоцкі суд.

Збіраючыся на мясцовыя з'езды-соймікі і на агульнадзяржаўны Сойм, шляхта ўдзельнічала ў кіраванні краінаю. Якраз яна выбірава Вялікага князя, а таксама ўсіх суддзяў, у тым ліку і самых галоўных — суддзяў Трыбунала Вялікага Княства.

Найважнейшым абавязкам ліцьвінскай шляхты была абарона Айчыны. Але шляхта не толькі ваявала. Яна давала дзяржаве палітычных і рэлігійных дзеячоў, вучоных, пісьменнікаў і асветнікаў.

Пра што кажуць гербы

Кожны шляхоцкі род ганарыўся сваім гербам.

Герб заўсёды меў назву і сведчыў пра вольнасць і незалежнасць гаспадара. Па гербе можна было вызначыць паходжанне і сваяцкія сувязі яго ўладальніка.

Разглядаць шляхоцкія гербы вельмі цікава. На іх можна сустрэць выявы самых розных знакаў, рэчаў, раслін, жывёлаў і птушак. На гербе «Любіч», якім карысталіся больш за 500 родаў, мы бачым падкову з двума крыжамі. На гербе «Дарагаслаў» змешчана страла. З герба магутага магнацкага роду Радзівілаў глядзіць чорны арол.

Кожная выява на гербе мае сэнс. Каб дакладна зразумець, што азначае той або іншы герб, трэба ведаць навуку геральдыку. Яна дапамагае пазбегнуць смешных памылак. Да прыкладу, на гербах нярэдка сустракаюцца бараны і казлы. Нехта можа падумаць, што ўладальнікі гэтых гербаў былі неразумныя або ўпартыя. А геральдыка падказвае нам, што дзве гэтыя жывёліны — вельмі паважаныя, бо яны азначаюць кіраўнікоў статка. Герб з такой выявай сведчыць, што ягоны гаспадар — правадыр, які ідзе наперадзе і вядзе за сабою іншых.

Шмат якія гербы нашай шляхты маюць надзвычай даўняю гісторыю. Да прыкла-

ду, «Гіпацэнтаўр», «Геральт», «Корвін» і «Ладдзя» паходзяць з старажытнага Рыма. Аднымі і тымі ж гербавымі выявамі маглі карыстацца роды розных еўрапейскіх краінаў — ад Літвы-Беларусі да Францыі і Гішпаніі. Герб «Равіч» упершыню з'явіўся ў Ангельшчыне, «Лебедзь» — у Даніі, «Котвіч» у Аўстрыі. Радзіма «Самсона», «Саса» і «Лялівы» — Нямецчына.

Шляхта шанавала гербы, бо яны нагадвалі аб продках ды іх слаўных справах і перамогах.

Шчыт дзяржавы

З шляхцічаў складалася аснова нашага войска. Паводле закона на вайну ішлі ўсе мужчыны, што мелі зямлю.

Магнаты, якім належалі велізарныя зямельныя абшары і тысячы сялянаў, ішлі ваяваць пад уласнымі сцягамі-харугвамі на чале вялікіх аддзелаў з баяраў і слугаў. Да прыкладу, у 1528 годзе князь Юрай Алелькавіч Слуцкі пасылаў у войска 433 кавалерыстаў, а князь Канстанцін Астрожскі — 426. Дробны шляхціч, у якога не было сялянаў, пацалаваўшы жонку з дзецьмі, выпраўляўся ваяваць сам.

Галоўная роля ў войску адводзілася кавалерыі. Яна дзялілася на капейнікаў і стральцоў. Капейнікі мелі дужэйшых коней і цяжкую зброю для блізкага бою. Стральцы на лёгкіх хуткіх конях стралялі па ворагу здалёк.

Каманду над злучанымі збройнымі сіламі дзяржавы прымаў гетман. Існавалі пасады вялікага (найвышэйшага) і палявога гетмана.

У мірны час баявым станам рабіліся пушчы, палі і лугі, дзе шляхцічы практыкаваліся ў коннай яздзе і валоданні зброй.

Пра падрыхтоўку ваяроў-ліцьвіноў пісаў тагачасны паэт Мікола Гусоўскі:

*Князь наш загадаў ствараць
у сваіх уладаннях
Лагер ваенны пры кожным
паселішчы ў пушчах...
Выган пры вёсцы, і там ад відна
дасуння
Носяцца коннікі з гіканнем
цугам па кругу,
Шабляй і стрэламі цэляць
у вешкі...
Звычай у коннікаў быў свае лукі
і стрэлы
Укручваць у клунак з адэжай
і гэтак сухімі
Потым выносіць на бераг...
Вось рынулі коні,
Пырханне чуеш адно, бачыш
вушы ды храпы,
А на стырне, упіліўшыся
ў грывы, мільгаюць
Конных галовы. Свабоднаю
левай рукою
Кожны грабе, памагае каню
выбірацца...*

Мячы, дзіды, арбалеты

Войска Вялікага Княства Літоўскага было ўзброенае не

Ілюстрацыя Паўла Татарнікава

горш, а часам і лепей за арміі іншых еўрапейскіх краінаў. Жаўнеры мелі агняпальную зброю — ручніцы і аркебузы, а таксама ручную, якую яшчэ называлі халоднай. Такая зброя падзялялася на некалькі відаў.

Да зброі блізкага бою належалі вострыя з абодвух бакоў мячы. Яны былі аднаручныя і дзвюхручныя. Гэткі меч мог быць блізу двух метраў удоўжкі і важыў пяць кілаграмаў.

Нашы майстры выраблялі выдатныя мячы. Захаваліся звесткі пра тое, як радаліся тэўтонскія рыцары, калі захапілі ў палон славуэта мечніка-ліцьвіна Ілю. Яны прымусілі палоннага працаваць у сваіх майстэрнях, але для чужынцаў ён рабіў горшую зброю.

Калі ваяры сыходзіліся з ворагам вельмі блізка, ухад ішлі карацейшыя і вострыя толькі з аднаго боку цесака і корды. Шляхцічы добра валодалі шаблямі, кінжаламі, шпагамі і канчарамі — мячамі з доўгім

клінком-джалам, ад якога не ратавалі панцыры.

Грознай наступальнаю зброяй і ў верхніках, і ў пяхотнікаў былі дзіды, даўжыня якіх даходзіла да чатырох метраў. У баі з цяжкай варажой конніцай надзейна служылі абаронцам Айчыны алебарды. У гэтай зброі спалучаліся дзіда, сякера і крук, прызначаны для сцягвання кавалерыста з каня.

Добра дапамагала ў бітве абуховая зброя — сякеры, кляўцы (баявыя молаты для прабівання панцыраў), булавы і баявыя цапы — кісяні.

З даўніх часоў заставаліся ў арсенале ліцьвінскага войска лукі і арбалеты-самастрэлы. Страла з лука магла праляцець трыста метраў. Арбалет даставаў далей і меў большую прабіўную сілу, аднак у некалькі разоў саступаў луку ў хуткасці стральбы. Пакуль арбалетнік рабіў адзін стрэл, лучнік паспяваў стрэліць пяць-шэсць разоў.

Ад варожых стрэлаў, куляў і ўдараў ваяра абаранялі разнастайныя кальчугі, панцыры, шаломы і шчыты-тарчы. Свае панцыры і налобнікі мелі баявыя коні.

Апрача кавалерыі і пяхоты войска Вялікага Княства славілася артылерыя. Гарматныя майстэрні тады называліся людвісарнямі. У сярэдзіне XVI стагоддзя ў Вільні працавала вядомая ва ўсёй Еўропе людвісарня, дзе за дзень маглі вырабіць 18 гарматаў, якія стралялі чыгуннымі ядрамі. Яшчэ адна знакамітая людвісарня была ў Нясвіжы. Шмат якія нясвіжскія гарматы праславіліся ў бітвах і нават атрымалі імёны.

Мы — ліцьвіны!

У Вялікім Княстве Літоўскім, як і ў іншых еўрапейскіх краінах, існавала рыцарства. Упершыню пра нашых рыцараў гаварылася ў грамаце, якую ў 1387 годзе падпісаў вялікі князь Ягайла.

Беларускае рыцарства на чале з Вітаўтам Вялікім здабыло сабе неўміручую славу пад Грунвальдам. Праз некалькі гадоў да нашага князя прыехалі паслы з Чэхіі. Яны прапанавалі яму стаць чэшскім каралём і бараніць іхнюю краіну ад нямецкіх крыжакоў. Вітаўт застаўся на радзіме, але паслаў на падтрымку чэхам 5-тысячнае войска пад камандаю свайго пляменніка Жыгімонта Карыбутавіча. Беларусы, якіх называлі тады ліцьвінамі, ваявалі попеч з братамі-чэхамі больш за дзесяць гадоў. І пазней рыцары-ліцьвіны шмат разоў перамагалі ворагаў, абараняючы родную зямлю і дапамагаючы суседзям.

Рыцарамі лічыла сябе ўся шляхта.

Правы і абавязкі рыцараў былі падрабязна запісаныя ў законах. Правілы рыцарскіх паводзінаў перадаваліся ў шляхоцкіх сем'ях ад бацькоў сынам. Рыцары муслі заўсёды паказваць сілу, мужнасць і розум. Але не для таго, каб проста выхваляцца імі, а каб бараніць слабых, шанавалі жанчын, падтрымлівалі царкву. Разам з тым з юных гадоў рыцар не забываўся пра навуку.

Дзеля прымнажэння славы рыцар мог зрабіць падарожжа ў любую, апрача непрыяцельскай, краіну. Закутых у панцыры ваяроў з берагоў Дзвіны, Дняпра і Нёмана бачылі пры дварах уладароў розных дзяржаваў. Некаторыя з нашых землякоў здабылі ў чужых краях шырокую вядомасць і славу. Да прыкладу, шмат вандраваў па Еўропе ў сярэдзіне XV стагоддзя ліцьвінскі рыцар Аляксандр Солтан. Ягоны ваярскі талент і мужнасць высока ацаніў славу бургундскі герцаг Карл Смелы. У Ангельшчыне за свае рыцарскія ўчынкі Солтан атрымаў ад караля залаты ланцуг. Дадому наш суайчыннік вяр-

нуўся з найвышэйшай рыцарскай узнагародай — ордэнам Залатога Руна.

Добра спраўляцца са шматлікімі нялёгкімі абавязкамі рыцар мог толькі тады, калі старанна клапаціўся пра ўзбраенне. Закон забараняў ваярам мяняцца коньмі і зброяй, каб лепей паказаць сябе на гетманскім вайсковым аглядзе. Махляроў сурова каралі.

Рыцарскія правілы не дазвалялі паражаць праціўніка ззаду. Пячатка ганьбы чакала таго, хто конны забіў пешага або ўзброены — бяззбройнага. Здрада і баязлівасць клалі вечнае кляймо не толькі на ваяра, але і на ягоных нашчадкаў.

Кожны рыцар здзяйсняў подзвігі дзеля гонару Айчыны і дамы свайго сэрца. У кагосьці гэта была каханая дзяўчына ці жонка, у кагосьці маці або сястра. Недзе ў Полацку, Вільні, Нясвіжы ці Горадні дама чакала, калі яе рыцар вернецца з вайны ці далёкай вандроўкі. Але гаварыць пра сыноў, братоў ці каханых стараліся няшмат. Спрадвеку жанчыны ў Беларусі верылі, што калі мужчына ваюе, нельга называць ягонае імя ўголас, бо тады ён можа неспадзявана азірнуцца і трапіць пад варожы ўдар.

Калі ў далёкай ці блізкай краіне ў нашых рыцараў пыталіся, адкуль яны, тыя з гонарам казалі: «Мы — ліцвіны!»

Хто мацнейшы ў двубой?

І ў мірныя часы рыцары на доўга не развітваліся са зброяй, бавячы час на паляваннях і турнірах.

Паляванне лічылася не проста забавай, але і выдатным сродкам умацавання духу і цела рыцара. У сутычках з буйным зверам — зубрам, мядзведзем, дзіком — удасканальвалася валоданне ўсімі відамі зброі.

Рыцарскія турніры, дзе вызначаліся самыя дужыя, хуткія і спрытныя, можна параўнаць з цяперашнімі спартыўнымі спаборніцтвамі. Правілы барацьбы былі падобныя ва ўсёй Еўропе, таму кожнае такое спаборніцтва збіралася ваяроў з розных краін.

На турнір рыцары з'яўляліся за чатыры дні да яго пачатку. Першы вечар адводзіўся святочнай вячэры і танцам. Назаўтра судзі абмяркоўвалі кандыдатуры ўдзельнікаў. Для гэтага на ўсеагульны агляд выстаўляліся іхнія баявыя шаломя і сцягі. Пасля таго, як гучна называлі імя рыцара, кожны з прысутных меў права сказаць сваё слова. Калі пра кандыдата даведваліся нешта нядобрае, ягоны шалом скідвалі на зямлю, і гэты чалавек мусіў вяртацца дахаты.

На трэці дзень рыцары, пакуль што без зброі, прыязджалі на месца спаборніцтваў. Яны ўрачыста прысягалі выконваць усе правілы турніру. Уздоўж рыстальшча ладзіліся трыбуны для гледачоў. За турнірамі, што адбываліся на гарадскім пляцы, можна было за плату назіраць з вонкаў блізкіх дамоў. Зрэдку турнірныя гульні праходзілі і ў вялікіх залах палацаў і замкаў.

Дзень спаборніцтваў пачынаўся з таго, што рыцары апраналі панцыры. Зброя ўдзельнікаў, найперш дзіды, павінна была мець прыблізна аднолькавую якасць і даўжыню. Коней таксама падбіралі аднаго росту, каб праціўнікі мелі роў-

ныя ўмовы і перамога залежала толькі ад майстэрства.

Спаборнікі выпрабавалі сілу і ваярскае ўмельства і камандамі, і сам-насам. Праціўніка трэба было выбіць з сядла або збіць на дол разам з канём. Пры гэтым забаранялася калечыць чужога каня, біць ззаду або ніжэй за пояс, нападаць на рыцара са збітым шалом.

Бывала, што баі зацягваліся да позняга вечара. Але нарэшце трубачы гралі адбой, і на святочнай вячэры ўручалі узнагароды. Праўда, перад гэтым спаборніцтва яшчэ працягваліся ў выглядзе ўзаемных застольных жартаў. Часам яны былі вясёлыя, а часам маглi і абразіць.

Шляхта Вялікага Княства Літоўскага лічыла сябе нашчадкамі ваяўнічага, вольнага і ўдачлівага народа — сарматаў. Калісьці сарматы валодалі велізарнымі еўрапейскімі абшарамі і кідалі выклік магутнаму Рыму

Аднаго разу на турніры ў Вене немцы пачалі пасміхацца з таго, што ў рыцараў з Вялікага Княства і Польшчы горшае ўзбраенне. Нехта з нашых запытаўся: «Чаму ж вы тады з добрай зброяй прайгралі бітву пад Грунвальдам?» Немцы не супакоіліся і, каб дапачы супернікам, прапанавалі ім купіць за сто злотых свайго самага старога і маларослага каня. Ліцвіны з палякамі заплацілі грошы, а на наступны дзень запрасілі крыўднікаў на абед, каб пачаставаць свежаю альянінай. Немцы нахвальвалі смажанае мяса, пілі віно і весяліліся. Пры канцы абеду ім на вялікім падносе прынеслі галаву і ногі з капітамі ад іхняга каня. Зразумеўшы, якога «аленя» яны з'елі, нямецкія рыцары схпіліся за мячы, але правілы змусілі іх сесці на месца і прысаромлена заціхнуць.

Такія вось здараліся тады суровыя жарты, аднак і часы былі не лагодныя.

Турніры ў Вільні

Многія ліцвіны, як тады называлі беларусаў, выпраўляліся на спаборніцтва ў заходне-еўрапейскія краіны, нават у далёкія Гішпанію і Партугалію, і вярталіся адтуль з узнагародамі. Замежныя турнірныя кнігі мелі асобныя раздзелы, прысвечаныя Вялікаму Княству Літоўскаму. Там змяшчаліся гербы рыцараў і кароткія апеведы пра здабыццё імі перамогі.

У сваю чаргу ваяры з Францыі, Ангельшчыны, Нямецчыны, Італіі, Чэхіі, Вугоршчыны ды іншых краёў прыязджалі памерацца сіламі ў нашу сталіцу Вільню. Асабліва часта турніры адбываліся ў нас у XVI стагоддзі, калі вялікім князем быў Жыгімонт Аўгуст. Некалькі тысяч гледачоў бачылі ў 1546 годзе бой, у якім сышліся ліцвін Габрыэль Тарла і прускі рыцар Лягендорф. Доўгае і зацятае адзінаборства

выиграў, хоць і быў паранены, наш зямляк.

Праз год на вялікія рыцарскія спаборніцтва ў Вільню з'ехаліся рыцары з дзесяці краін. Апрача ваярскіх двубояў турнірнікі бралі прыступам «пацешны» драўляны замак. На рыстальшча выходзіў і перамагаў сам гаспадар Жыгімонт Аўгуст. Але найбольш запомнілася віленчукам і гасцям, як, надзеўшы панцыр, у жартоўны бой адразу з двума рыцарамі ўступіла ліцвінка Зоська Доўгая, якую ўся Вільня паважала за спрыт і веселосць. Ваяры-мужчыны крыху разгубіліся. Зоська тым часам нядрэнна ўпраўлялася з дзідаю, і судзі пад рогат прысутных абвясцілі кабету мацнейшай.

Самым доўгачаканым момантам было ганараванне найлепшых рыцараў. Калісьці пераможца проста забіраў сабе каня і зброю суперніка. Потым з'явіліся іншыя ўзнагароды: срэбны панцыр, меч з залатым дзяржальнам, залаты рыцарскі пояс і такія самыя астрогі-шпоры.

Прызы прысуджаліся і тым рыцарам, якія найдаўжэй пратрымаліся на рыстальшчы і захавалі некрутанутымі аздобы на шаломах. Ушаноўвалі таксама за самы трапны ўдар і самую вялікую колькасць скрышаных дзідаў праціўніка. Адмысловы прыз чакаў рыцара, які прыехаў на турнір з самай далёкай краіны.

Галоўную ўзнагароду звычайна ўручала жанчына, якую выбралі «каравеймай любові». Побач з ёю лепшыя месцы на трыбунах займалі дамы, якія былі ганаровымі судзіямі.

Нашчадкі сарматаў

Шляхта Вялікага Княства Літоўскага лічыла сябе нашчадкамі ваяўнічага, вольнага і ўдачлівага народа — сарматаў. Калісьці сарматы валодалі велізарнымі еўрапейскімі абшарамі і кідалі выклік магутнаму Рыму. Паступова шляхцічы пачалі называць сябе сарматамі, і ў выніку два гэтыя словы сталі азначаць адно і тое ж.

Бацька выхоўваў сыноў у «сармацкіх» звычаях. З малых гадоў шляхціч-ліцвін ведаў, што найдаражэйшае ягонае багацце — конь і шабля.

У мірны час шабля вісела на сцяне ў гаспадаравай спальні, але доўга ніколі не адпачывала. Сармат мусіў перадаць сынам не толькі зброю, але і ўласныя сакрэты абыходжання з ёю.

Хлопчыкі ўжо ў раннім дзяцінстве вучыліся ездзіць вярхом, фехтаваць, страляць з лука і кідаць дзіду. Шмат увагі надавалася практыкаванню на развіццё сілы, спрыту, цягавітасці.

Шляхцічы-сарматы не забываліся і пра выхаванне дачок. У падлеткавым веку іх звычайна пасылалі да двара больш знакамітага і багатага сваяка. Там дзяўчыны навучаліся не толькі добрым манерам, танцам, гульням, але таксама коннай яздзе і стралянню з лука.

Не менш, чым за зброяй, сапраўдны сармат сачыў за сваім парадным адзеннем. Яго ўпрыгожвалі перлам, золатам, футрам гарнастая. У модзе былі накідкі са шкураў драпежных звяроў — ваўкоў, рысяў,

мядзведзяў. Яны падкрэслівалі ваяўнічасць і сілу гаспадара. «Сармацкія» кашулі, каптаны ды іншае адзенне шылі з дарагіх і яркіх тканін пурпуровага, блакітнага, жоўтага і зялёнага колераў. Багатыя і пашытыя з добрым густам уборы паслоў Вялікага Княства ўражвалі прыдворных усёй Еўропы.

Але галоўнае было не адзенне, а тое, што шляхцічы-сарматы сапраўды вызначаліся рыцарскімі паводзінамі і адданасцю роднай зямлі. Сваім дзівам яны абралі словы: «Жыццё — Айчыне, гонар — нікому!»

І праз стагоддзі нашыя шляхцічы захавалі добрыя даўнія традыцыі. Некаторыя памылкова называюць шляхту былога Вялікага Княства Літоўскага польскай. Напраўду ж яна ніколі не захоплівала гэтай зямлі. Наадварот, заўсёды бараніла яе ад ворагаў, паўставала супроць акупантаў і, хоць пазней і карысталася часта польскаю мовай, добра ведала мову і звычаі сваіх продкаў. Якраз з беларускай шляхты выйшлі паўстанскія правадыры, палітыкі, культурныя дзеячы XIX — пачатку XX стагоддзя.

Сёння нашых прапрадзед-сарматаў можна ўявіць дзякуючы старадаўнім партрэтам. Іх вы пабачыце, калі прыйдзеце на экскурсію ў нацыянальны гістарычны і мастацкі музей Беларусі. У кнізе Уладзіміра Крукоўскага «Срэбная страла ў чырвоным полі» пералічаны беларускія роды, якія належалі да шляхты. Знайшоўшы там сваё прозвішча, вы можаце даведацца, ці былі шляхцічамі вашыя прадзеды.

«Срэбны Адзінарог» і «Жалезны Воўк»

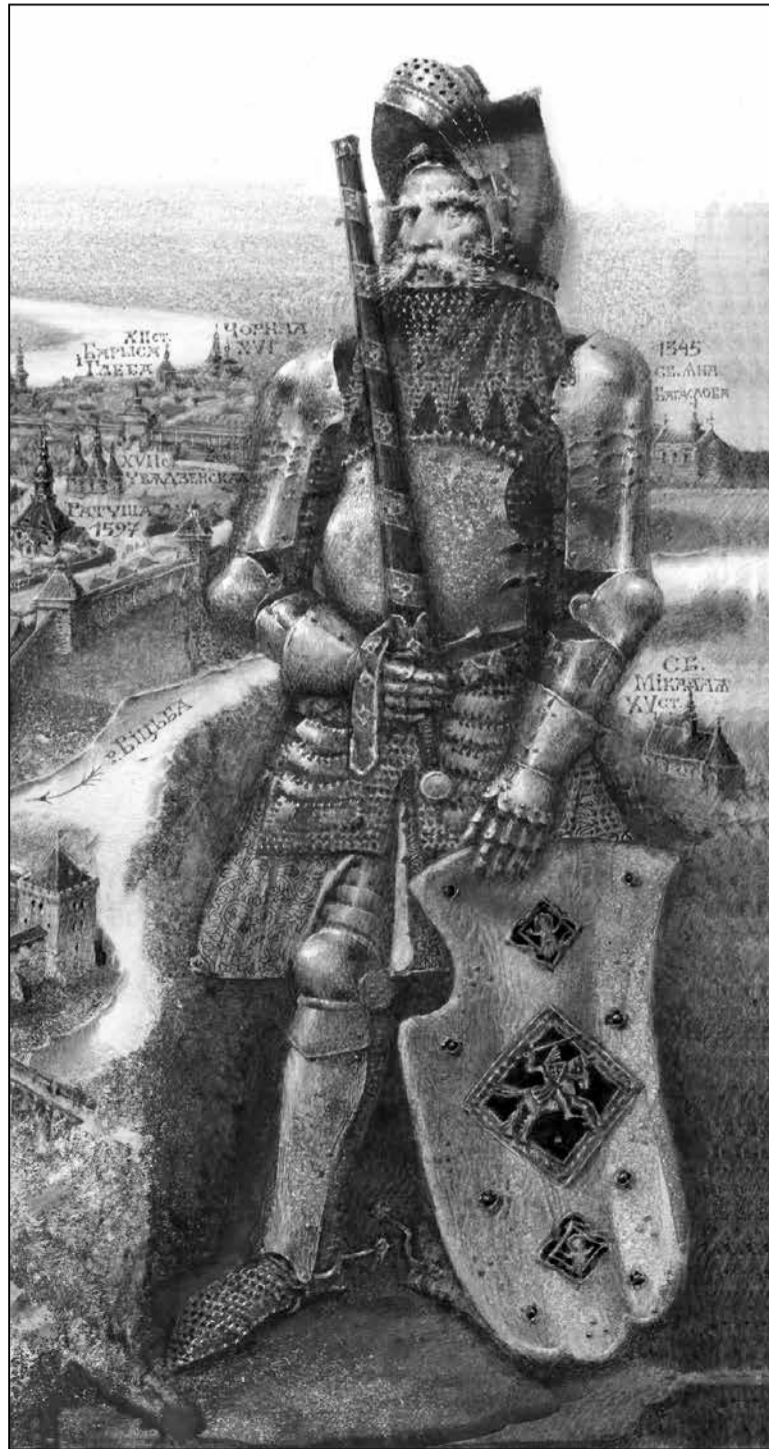
Звычаі, правілы і забавы рыцараў Вялікага Княства не забытыя і ў наш час. Іх зберагае моладзь з рыцарскіх клубаў. Толькі ў Менску такіх клубаў блізу пятнаццаці, а ва ўсёй Беларусі — некалькі дзясяткаў.

Цяперашнія рыцары маюць майстэрні, дзе вырабляюць сабе бавы рыштунак, за які не сорамна было б і пяць стагоддзяў таму. Дзяўчаты шыюць паводле даўніх узораў сукенкі, развучваюць танцы, якія выконвалі іхнія прабабулі ў палацах Вітаўта і Жыгімонта Аўгуста.

Юнакі з беларускіх рыцарскіх клубаў штогод заваўваюць узнагароды на святкаванні Грунвальдскай перамогі ды іншых сучасных турнірах. У розных краінах ведаюць пра менскія клубы «Ордэн Паўночнага Храма», «Срэбны Адзінарог», «Рыцары Вялікага Княства», пра палачанаў і навапалачанаў з «Жалезнага Ваўка» і «Чорнага Воіна», магілёўцаў з «Барысфена».

У Менску праходзіць фест старадаўняй культуры «Белы замак». Разам з рыцарскімі баямі ў яго праграме — спаборніцтва лучнікаў і арбалетнікаў, конкурсы сярэднявечных убораў і канцэрты тагачаснай музыкі. На некалькі летніх дзён у рыцарскую сталіцу ўсёй Усходняй і Цэнтральнай Еўропы ператвараецца наш старажытны Наваград, які быў першай сталіцаю Вялікага Княства Літоўскага.

Шануючы памяць сваіх герояў, аднаўляючы іх традыцыі, мы кажам свету, што беларусы — еўрапейскі народ з багатай гісторыяй.

Невядомы пераклад Гальяша Леўчыка

Беларускі і польскі кампазітар, дырыжор, педагог і публіцыст Станіслаў Казура (1881–1961), які амаль усё жыццё пражыў у Варшаве, шчыра сябраваў з беларусамі.

Станіслаў Казура

Гальяш Леўчык

Сам кампазітар быў родам з Пастаўшчыны. Пачатковую адукацыю атрымаў дома, потым працягваў вучыцца ў Вільні, у тым ліку і музыцы. У 1907 годзе Станіслава Казура запрасілі працаваць арганістам у Нясвіж, дзе ён арганізаваў змешаны хор, які вызначаўся высокім прафесіяналізмам, нават выконваў «Лотэрыю», складаны музычны твор Станіслава Манюшкі. Па пратэкцыі музычнага дзеяча дэкана Дзвінскага касцёла Секлюцкага і пры падтрымцы і апажунстве Радзівілаў у 1907 годзе Станіслаў Казура паступіў у Варшаўскую кансерваторыю. А потым працягваў музычную адукацыю ў Рыме, дзе ў 1914 годзе скончыў Акадэмію Святой Цэцыліі (Accademia Nazionale di Santa Cecilia), а таксама ў Парыжы.

Жывучы ў Варшаве, кампазітар арганізаваў у філармоніі хор, які налічваў дзвесце ўдзельнікаў. Ён выкладаў у Варшаўскай кансерваторыі сальфеджыю, садзейнічаў выданню дзяржаўнага дэкрэту

аб абавязковым навучанні музыцы і спевам у школах. Пры Варшаўскай кансерваторыі Станіслаў Казура арганізаваў факультэт па вывучэнні музыкі і спеваў у агульнаадукацыйных

школах. Для гэтага факультэта ён напісаў і выдаў дзясяткі дапаможнікаў па спевах...

Станіслаў Казура шчыра і да самай смерці сябраваў з беларусамі Варшавы. У польскім асяроддзі ён рэдка меў аказію пагутарыць на беларускай мове. Таму беларуская мова, якую ён карыстаўся, была крышачку архаічнай, была гэта мова нашаніўскай пары. Такую мову вынес Станіслаў Казура з бацькоўскай хаты і такую захаваў на ўсё жыццё. Здавалася, што ён нічога больш на свеце не любіў і не хацеў, каб толькі пагутарыць на роднай мове з беларусамі...

Сябраваў Станіслаў Казура і з беларускім паэтам Гальяшом Леўчыкам (1880–1944). У 1920 годзе кампазітар папрасіў Леўчыка перакласці на беларускую мову верш польскага паэта Эдварда Слоньскага (1872–1926) «Jeszcze wciąż rełen wiosny...» («Яшчэ вясну ўсё бачу...»). Кампазітар напісаў музыку да гэтага літаратурнага твора і хацеў, каб ён гучаў і па-польску, і па-беларуску. Гальяш Леўчык верш пераклаў і нават прысвяціў свой пераклад Станіславу Казуру. Гэты пераклад паэт уключыў у свой зборнік «Беларускі жаўранак», але ён так і не пабачыў свет. І ніколі пераклад верша не друкаваўся. Таму прапаную яго чытачам «Літаратурнай Беларусі».

Сяргей Чыгрын

Яшчэ вясну ўсё бачу...

Эдвард СЛОНЬСКИ

1
Яшчэ вясну ўсё бачу,
На долю жду сваю,
А ўжо і восень беліць
Галованьку маю.
Прыяцелі мне кажуць:
Ты сёння штось не той! —
І праўда! Штодня думак
Ўмірае на адной.
Жыццё памалу тухне,
Як тухне ў прыску жар, —
Над вухам хтось на скрытцы
Свой разлівае чар.
Дзіўны ж той музыка —
Ўсё глыбей грае ён,
І плача тая скрыпка,
Нібы па смерці звон.
Нічога, брацця, што мне
Сівец галава,
Наступіць лепша доля —
Яшчэ ў мяне вясна!..

2
Свайёй чакаю долі
Ужо я два гады...
Жыццё маё адходзіць
Няведома куды.
У ціш адходзіць сонну
Аж за дзясяткі гон,
А мне май месяц сніцца —
Вось цэлы ў кветках ён...
Штось ў высь мяне ўзнямае,
Штось кажа ў даль ляцець...
І хоцаца старому
Вясны свайёй жалець.

На клумбу цэлавую
Груз хтосьці паскідаў,
Апошнія ўжо кветкі
Мароз пад вокны сцяў.
Прыяцелі мне кажуць:
Ты сёння штось не той,
І ўліўся горкім ядам
Сон неспакойны твой.
Нічога, брацця, другі,
Яшчэ пайду скакаць,
Яшчэ ў Купалле папараць
Мне будзе расцвітаць!..

3
Такі ж прайшла вясна ўжо,
Такі ж пайшла з двара,
І кончылася без следу
Святаў майх пара...
І сонейка спаліла
Цвет зелянеўшых ніў,
І папараць не цвіла,
Як дзень Купалля быў.
Ніводзін сон не стаўся,
Нішто не выйшла ў яў,
Як восень наступіла —
Рой думак тых сканаў.
Прыяцелі мне кажуць:
Адцвіў твой месяц май!
І ад вясны зялёнай
Застаўся... баю-бай.
Нічога, брацця, веру:
Яшчэ настане час,
Што будзе май цвітучы
Гасціць ў мяне не раз!..

4
Яшчэ прайшло гады два —
Дух, што усё чакаў
На май вясну і сонца —
У вечны сон папаў...
Варшава, 1920 г.

Немаленькая краіна

«Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць» — у гэтых вядомых радках Алесь Ставера фактычна закладзена ўся праграма-максімум сучаснага беларускага патрыятызму. Каб любіць Радзіму, трэба пабываць у іншых краінах, пажадана пабольш і падальей.

Яшчэ са школы нас прывучаюць да таго, што мы жывем у маленькай краіне. На першы погляд здаецца, што ў нас усё кампактнае: і тэрыторыя, і гісторыя, і культура, і літаратура, але гэта толькі на першы погляд. Калі капнуць глыбей, то адкрываецца зусім іншая рэальнасць.

Каб зразумець гэта, дастаткова толькі патрапіць у краіну, якая тэрытарыяльна ў чатырнаццаць разоў меншая за Беларусь. Гэта я пра Чарнагорыю, калі што. Насельніцтва яе ўсяго 622 тысячы чалавек. Вось дзе сапраўды «маленькі, але ганарлівы» народ з беларускіх показак. Чарнагорцы, праўда, не надта перажываюць з таго, што іх няшмат. Хутчэй наадварот — ганарацца гэтым. Адзін мой знаёмы чарнагораць вельмі здзівіўся, калі я сказаў яму, што многія беларусы лічаць сваю краіну маленькай. «Маленькая краіна — гэта калі

на ўроку геаграфіі не патрэбны карты, бо ўся краіна бачна праз вакно», — пажартаваў у адказ ён пра сваю Радзіму.

У Еўропе шмат краін, меншых за Беларусь і па колькасці насельніцтва, і тэрытарыяльна, але ніхто, здаецца, з іх жыхароў не камплексуе з гэтай прычыны. Наадварот. Удвая меншая за нас Вугоршчына настолькі суровая краіна, што нават расійскамоўныя экскурсаводы невугорскага паходжання пачынаюць свой расповед з таго, што паведамляюць не толькі пра дзясць мільёнаў вугорцаў, якія жывуць у краіне, але і пра пяць мільёнаў суайчыннікаў, якія знаходзяцца па-за межамі метраполіі. Былыя вугорскія тэрыторыі, натуральна, таксама не забываюць згадаць...

Усе нашыя комплексы ад няведання, ад нежадання ведаць і ад пагарды да свайго. Гэта такая форма мазахізму з нацыянальнымі асаблівасцямі. Лечыцца яна проста — Вікіпедыяй ці кнігай.

На нашай зямлі безліч месцаў і мястэчак, дзе адбываліся грандыёзныя падзеі, спыняліся і жылі сусветнавадомыя асобы. Праз Беларусь, гэтак жа, як і праз іншыя еўрапейскія краіны, ва ўсіх напрамках ездзілі людзі, якія пакідалі пасля сябе спадчыну ўбачанага. Час мінае, і ў памяці губляюцца важныя штрыхі да партрэта краіны, забываецца ўсё тое, што яшчэ ўчора было важным.

Нам ёсць чым ганарыцца і ёсць пра што раскажаць. Прынамсі, гэтых расповедаў хопіць, каб пагаварыць пра Беларусь з выпадковым госцем, які нічога не ведае пра наш край. Расказваючы пра краіну і кажаваючы ў вакно на беларускія вёскі, мястэчкі і гарады, можна і самому пачаць разумець нешта звышнатуральнае, метафізічнае, схаванае ад чужых вачэй. Тое, чаго даўно ўжо няма ў вымярэнні фізічным, чаго не здольныя ўбачыць пустыя вочы і тое, што стала прысутнічае ў нашым духоўным жыцці, вісіць дамоклывым мячом над свядомай беларускай галавой.

Калі я вяртаюся з-за мяжы праз Брэст, заўжды чакаю Стоўбцаў — для мяне гэта знак, што дом ужо зусім побач. Коласаўскія мясціны і гадзіна язды да сталіцы. Ля памежнай станцыі Коласава ўвосень 1933 года адбылася знакавая падзея для беларусаў: бальшавікі памянлі паякам бацьку беларускай драматургіі Францішка Аляхновіча на бацьку беларускай граматыкі Браніслава Тарашкевіча. Яшчэ праз некалькі кіламетраў невелькая чыгуначная станцыя Негарэлае, якая ў свой час была нанесена на ўсе карты свету. Адсюль пачынаўся шлях савецкіх грамадзян у вольны свет, сюды ж прыязджалі вядомыя і не вельмі прадстаўнікі буржуазнага свету, каб пазнаёміцца бліжэй з таямнічай першай краінай пралетарыяў і сялян. Адсюль адпраўляўся вядомы ў міжваен-

ны перыяд заходнееўрапейскі экспрэс «Парыж-Негарэлае», на якім выпраўляліся ў выгнанне з радзімы многія прадстаўнікі інтэлегенцыі былой Расейскай імперыі. Аляксандра Твэррычнава прысвяціла гэтаму цягніку аднайменны раман, у анатацыі да якога так і сказана: пра лёс эміграцыі і вяртанне на Радзіму.

На гэтай станцыі ў 1928 годзе дэлегацыя вядомых беларускіх пісьменнікаў, сярод якіх былі Цішка Гартны і Янка Купала, Рыгор Кобец і Платон Галавач, Андрэй Александровіч і Міхась Лынькоў, сустракалі Максіма Горкага. З яе выпраўляўся ў Парыж Якуб Колас, каб пачытаць тамтэйшым слухачам свае вершы. Уладзімір Маякоўскі, рыхтуючыся да свайго грандыёзнага падарожжа па краінах

Еўропы і Амерыкі, прысвяціў Негарэламу некалькі радкоў у сваім вершы «Мы і яны». Перад адкрыццём Амерыкі ён адкрыў для сябе беларускі край. Праз Негарэлае ў розны час праязджалі Герберт Уэлс, Стэфан Цвэйг, Рамэн Ралан ды іншыя вядомыя асобы.

З гэтым месцам звязана і гісторыя маёй сям'і: у тым жа 1928 годзе, калі беларускія літаратары сустракалі Максіма Горкага, мая бабуля ва ўзросце 4 гадоў разам з усёй сям'ёй выправілася таксама ў падарожжа. Праўда, не ў Парыж, каб шпацыраваць па Манмартры, а дзеля таго, каб асвойваць цаліну ў Чалыбінскай вобласці. Для такіх вандронікаў існаваў адмысловы кур'ерскі цягнік — «Негарэлае-Уладзіваосток». Добра, што перасяленне было дабрахвотным, таму надоўга яны не затрымаліся. Вярнуліся дамоў у трыццататы, тым жа самым цягніком...

У Парыж, дарэчы, можна і цяпер трапіць цягніком з Беларусі, праўда, ён маскоўскі, дорага каштуе і ў Негарэлым не спыняецца.

Гэты тэкст — толькі павярхоўны накід алоўкам на мятым аркушы з вакна турыстычнага аўтобуса, які адзінока ляціць па пустой начной трасе ў мінскім напрамку. Без падрабязнасцяў, паглыбленняў і факталогіі. Калі капнуць глыбей, можна знайсці нашмат цікавейшае, я ўпэўнены...

Канстанцін КАСЯК, budzma.by

«Я — толькі голас дрэў...»

Васіль Дэбіш. Чуйнар: вершы — Мінск, «Кнігазбор», 2015. — 224 с. (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»)

Прайшло ўсяго тры гады, як чытачы пазнаёміліся з паэтычным зборнікам Васіля Дэбіша «Праз дождж». Назвай чарговага стала слова, уведзенае ва ўжытак Нінай Мацяш. Чуйнар — гэта паэт у шэразе тых, хто піша вершы, бо адчуванне, душэўнае перажыванне ставіцца ім вышэй за ўсё. Ён, паводле Андрэя Вазнясенскага, не можа трываць, «як крычыць палоска святла, прышчымленага дзвярыма». Ён — «голос дрэў... ціхі спеў ветру, спыненага на ўзлёце»...

Аўтар «пачынае з Радзімы». Шлях да яе — няпростое пераадоленне душэўнай знямогі, страху, спакусу. Радзіма для лірычнага героя — гэта воля, якую не ведаюць гномы, што жывуць у норах. Ім няўцяж, што недзе звоняць крыніцы, лётаюць птушкі. Куды мілей чарвякі і слізкія макрыцы. Гэтага светлага слова ніколі не чулі ні сляпыя краты, ні кажаны ў сырых пяхорах.

У пошуках адказу на спрадвечныя пытанні быцця Васіль Дэбіш нярэдка выходзіць на запамінальныя філасафічныя абагульненні:

*Мы пыл. Мы толькі жменька пылу,
Што гоніць вецер па зямлі.
Чапляемся, што мае сілы,
За дрэвы, камяні, камлі.*

Разважанні аўтара тым глыбей, чым на больш вузкае кола нашага быцця накіраваны яго паэтычны зрок. Так, у вершы «Гандляр» нікчэмны, прыгорблены чалавечак настлытым зімовым днём звысоку глядзіць на жабрака.

*Бы мёд, спакусу велічы
Пе свабодная душа.*

Ох ужо гэтае жаданне быць хоць на шапку вышэй!.. Прачытаў Васіліва — і нечакана выплыла сваё. Неяк у мужчынскай кампаніі, ужо перад тым, як разыходзіцца, раённы ляснічы — нярослы, лысы, маўклівы на працягу ўсяго застолля чалавечак — усё ж не вытрымаў, неяк нават вінавата, нібы прабаваючыся, выказаў тое, што муляла ўвесь вечар: «І ўсё роўна я перад вамі, хлопцы, хоць трохі начальнік!»

Ці вось яшчэ — верш «Павук». На пытанне ўнука, што вяжа зламыснік, стары адказвае:

*Жыццё ён нітуе і смерць
Сваёй павуцінай лінухай.*

Так пабудавана ўжо чалавечкае жыццё, што вельмі часта высокія мары, добрыя памкненні і спадзяванні гінучы ў сілках нянавісці і распусты, у нератах зайздасці і маны, якія расстаўлены на шляхах-дарогах.

Думаецца, найбольш выразна, крапаватна гучаць у новай кнізе аўтара два матывы: песня роднай прыроды і шчымлівы ўспамін пра бацькоўскую хату. Васіль Дэбіш з тых беларускіх творцаў, для каго Радзіма — гэта найперш за ўсё маці. Паэт, які, сам жывучы ў цесным пакойчыку інтэрната, даглядаў цалкам бездапаможнага роднага чалавека да канца жыцця, мае права на вершы пра

сыноўнюю любоў. Яны ідуць ад сэрца і, патрэбна сказаць, прыкметна вылучаюцца мастацкай вартасцю і непадробнай шчырасцю.

*З-пад ног яе ўцякаюць крумкачы.
Анёл глядзіць з нябёсаў вінавата.
Абдымкі расхінае, ды маўчыць.
Ідзе душа. Спяшаецца да хаты.*

*Не, не ідзе яна ўжо, а плыве
Бялуткім воблакам па адзвінелых росах.
Світае. І яснеецца ў траве
След ног яе маленькіх, кволых, босых.*

Верш «***Убачылася сёння ўночы мне...», адкуль узяты прыведзеныя радкі, — сапраўдны гімн сыноўняй любові. І мне, чытачу, услед за паэтам так хочацца вярнуцца ў чысты-чысты свет дзяцінства,

*Ні мітульгі дзе, ні турбот,
Дзе маці, гожая такая,
Стаіць пачціва ля варот,
З рук сонца ў неба выпускае.*

Узнёсла, узвышана, з бязмернай любоўю... Як і трэба гаварыць, пісаць і думаць пра тую, каму мы абавязаны жыццём, талентам, сонцам на небе...

А яшчэ мне падабаюцца вершы Васіля Дэбіша пра родныя краявіды. Яны — як мурожны астравок у мутным віры паўсядзённасці.

*Пасу світанак. Так напеўна дровы
Патрэскаюць у ветлівым кастры.
Усход, нібы ружовыя каровы,
З туману выплывае, з-за гары.*

Будзе няпраўдай сказаць, што абсалютна ўсе творы, што склалі зборнік, з'яўляюцца верхам паэтычнай дасканаласці. Асобныя вершы псуе залішняе дэкларатыўнасць, часам аўтару бракуе тэматычнай і вобразнай навізны. Але пры ўсім тым тут няма «задушаных слоў, забітых пачуццяў», на якія не мае права сапраўдны чуйнар.

Мікола СЯНКЕВІЧ

Экзістэнцыялізм па-беларуску

Барыс Пятровіч. Пуціна. Мінск: Кнігазбор, 2015. 200 с.

Пад адной вокладкай з'явіліся дзве аповесці Барыса Пятровіча «Пуціна» і «Стах». Творы напісаны адпаведна яшчэ ў 2003 і (увага!) 2002 — 1995 гг.

Аўтар не грэбуе адхіленнем ад акадэмічнага выкладання думак. Хоць і ў нейкія нетры авангардызму не імкнецца. Таму ва злоўжыванні не-стандартнымі прыёмамі Б. Пятровіча не абвінаваціць. Яны прымяняюцца роўна настолькі, колькі неабходна для мастацкага выяўлення, раскрыцця пульсу твора. Так, «Пуціна» ўвогуле напісана ў адзін сказ. Прычым разбіты дзесяцірадкавымі порцыямі. Думаецца, літаратурнаўцам будзе над чым паламаць галаву.

Нямала матэрыялу падкінула і філасофам, перадусім якія вывучаюць экзістэнцыялізм, — гэтак востра героі Б. Пятровіча перажываюць сваё існаванне, падзеі якога, нават збольшага трывіяльныя, ствараюць глебу для галавы і сэрца. У першай аповесці даходзіць нават да фантазмагарычных сюжэтаў. Другому ж твору яны не патрэбны, бо на Сахаліне, куды жыццё закінула героя — маладога журналіста, сама рэальнасць незвычайная.

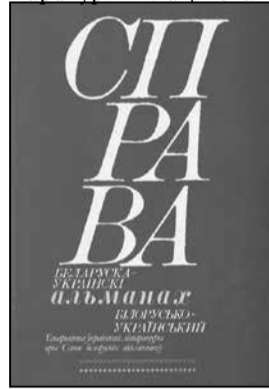
Усё ж пры цвёрдай наяўнасці еўрапейскай традыцыі (па ходзе тэкстаў ненавязліва знаходзіцца пераклічка і дыялог з экзістэнцыялісцкімі мыслямі і не толькі — перш за ўсё Сартрам, Камю і Кафкай) творы Б. Пятровіча характарызуюцца элементамі ўсходніх матываў і разам з тым непрыхаваным беларускім характарам філасофіі існавання. Напрыклад: «...там, на Сахаліне, ён упершыню задумаўся над тым: хто я ёсць і што я ёсць без роднай мовы, бо да таго ганарыўся, што чыста-чыста, зусім без акцэнта, размаўляе па-расейску... менавіта адтуль, з Сахаліна, ён вярнуўся на Беларусь беларусам, бо іхняя спроба размаўляць па-беларуску не наткнулася на неразумненне і супрацьстаянне: «гаварыце на нармальным языке»».

Тым не менш павышаная інтэлектуальнасць прозы Б. Пятровіча (і не толькі гэтай) не стане перашкодай для ўспрымання і чытачу без філалагічнай ці філасофскай адукацыі. Таму што ў аснове твораў ляжыць усё той жа рэалістычны погляд на свет з адпаведнымі чалавечымі каштоўнасцямі і... слабасцямі.

Ў + €, або Да «Справы»!

Справа: альманах: вып. 1 — 2015 / Гал. рэд. А. Наварыч. Мінск: Смэтак, 2015. 240 с.

Гісторыя Беларусі багатая на культуру і іншамовнай літаратуры — лацінскай, польскай, рускай...

Але ад мастацкага слова на мове нашых паўднёвых суседзяў, створанага хоць сабе і на беларускай зямлі ці выхадцамі з яе, звычайна адмяжоўваліся. Разам з тым за апошнюю чвэрць веку стасункі беларускага і ўкраінскага дыскурсу выйшлі за рамкі так званых узаемасувязей. Відавочнай зрабілася хутчэй узаемапраціканнасць культур. Адною са знакавых фігур і яскравым прыкладам тут з'яўляецца Наталка Бабіна — беларуская пісьменніца і журналістка ўкраінскага паходжання.

Асабліва шмат украінскаму прыгожаму пісьменству даў паўднёва-заходні кут Брэсцка-Пінскага Палесся. Дмытро

Фальквіцкі (1898–1934), Валадымыр Лэанюк (1932–2013), Астап Лапска (1926–2012)... Ці мала прыйшло на службу ўкраінскай культуры з таго невялікага лапіка! Не адзінкавыя выпадкі эміграцый сярод знаных беларускіх пісьменнікаў, якія не закінулі творчы працэс на роднай мове. Алесь Асташонак (1954 — 2004), Іна Снарская (нар. у 1965), Уладзіслаў Ахроменка (нар. у 1965)...

Абодва спісы можна працягнуць. Кола атрымаецца і нявузкае, і пажонднае.

Таму ўзнікненне Таварыства ўкраінскай літаратуры пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў невыпадковае, з трывалым базісам (і сваім сімвалам — суме ўнікальных літар беларускага і ўкраінскага алфавітаў Ў + €). Адпаведна жыццём спароджана і літаратурна-мастацкае выданне «Справа». Слова для назвы аднолькавае і ў беларускай, і ва ўкраінскай мовах. Прычым лексема неадзначная: гэта можа быць і назойнік, і прыслоўе — кожны варыянт прыхоўвае за сабою пэўную, у тым ліку палітычную, сімвалічнасць.

На першы раз пад вокладкай апынулася без малага паўсотні прозвішчаў. У большасці сучаснікаў. Жанры — самыя розныя: і лірычныя вершы, і кароткая проза, навуковыя і публіцыстычныя работы. Галоўнае — каб тэматыка ці біяграфія творцы была засяроджана на кропках беларуска-ўкраінскага судакранання.

*Білорусь, ты мая другая мати,
Я не маху бачу в тобі.
І не с слях, щоб осторонь стати,
Коли ти потопаш в журбі.*

Так прызнаецца ўкраінец Валадымыр Мурашкэвіч, доля якога цесна пераплялася з «другой маці» аж да таго, што яе зямелька прытуліла патрыёта абедзвюх краін.

Адметна, што ў альманаху мірна суседнічаюць усе тры ўсходнеславянскія мовы, плюс палескія дыялекты. А няроўная мастацкая якасць твораў становіцца хутчэй падкрэсленнем рознаўзроўневых кропак узаемапраціканнасці старажытных культур Беларусі і Украіны. Аднак характарыстычнай рысай ці не кожнай старонкі выдання стала душэўнасць. Адчуваецца, што нават слававаты ў тэхнічным плане творы пачэрпнуты з прадонняў творчай псіхеі. Такую планку складана будзе вытрымаць у наступных нумарах. Тым не менш, яна робіць альманах, як на суб'ектыўнае меркаванне, лепшым сярод беларускіх аналагаў бягучага стагоддзя.

«Давайце разам рабіць прыгожыя, вартыя, добрыя «Справы», — такі заклік гучыць напрыканцы ўступнага слова і адрасаваны ці не кожнаму з нас.

Пажадаем жа новаму выданню: у добры шлях!

Альманаху «Гоман» скоро 10!

Гаманлівае дрэва любові / выбраныя творы; пад рэд. М. М. Трафімчука. Мінск: Смэтак, 2014. 285 с.

Не сакрэт, што Беларусь — краіна паэтаў. Нічога здзіўнага, што ўсім не прабіцца ў друк, тым больш у «тоўстыя» выданні. Аднак на такой багатай творчай глебе не маглі не ўзнікнуць альтэрнатыўныя праекты.

Адным з іх стаў запачаткаваны Міколам Трафімчуком выдавецкі праект «Гоман» — альманах, які стаіць на парозе 10-годдзя. Многія скептыкі (у тым ліку аўтар гэтых радкоў) меркавалі, што выданне доўга не пратрымаецца і наступіць яму гамон. Аднак сёння ў якасці доказу, што чуткі пра смерць праекта моцна перабольшаныя, выходзіць анталогія твораў.

Прычым — у трох тамах. У канцы 2014 г. з'явіўся першы. Ён рэпрэзентуе самы розны творчы фармат — ад вершаў да літаратурнаўчай крытыкі. А геаграфія аўтараў — яшчэ шырэйшая! Па ёй ствараецца ўражанне, што няма на Беларусі куточка без людзей з іскрынкай слоўнага дару.

Выбіраць галоўны рэдактар мае з чаго: усіх нумароў альманаха скоро набярэцца 20. Яны прадставілі свету больш чым 1000 (!) аўтараў. Да таго ж выданне характарызуецца не толькі колькаснымі паказчыкамі, але і якаснымі. Дастаткова сказаць, што сябрамі творчых саюзаў потым сталі некалькі дзясяткаў чалавек.

Не сканчаецца плыня аўтараў альманаха, далучыцца да якога запрашаюцца ўсе жадаючыя: almanah@tut.by.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

«Зелена хвиля»

3 6 па 9 жніўня ў Адэсе адбылася XIX Міжнародная кніжная выстава-ярмарка «Зялёная хваля» — знававы кніжны форум Украіны.

На чатыры дні ў Адэсу з'ехаліся прадстаўнікі кніжнага свету, выдаўцы, кніганошы, чытачы. На фестывалі прайшлі прэзентацыі кніжных навінак, сустрэчы з аўтарамі, аўтограф-сесіі, майстар-класы вядомых літаратараў, конкурсы, кіназала. Быў і шырокі асартымент кніжнай прадукцыі: мастацкая, навучальная, навукова-папулярная, тэхнічная, дзіцячая літаратура, а таксама перыядычныя выданні і друкаваная графіка.

Паралельна з «Зялёнай хваляй» прайшоў і III Адэскі Карнейчукоўскі фестываль дзіцячай літаратуры — адзіны

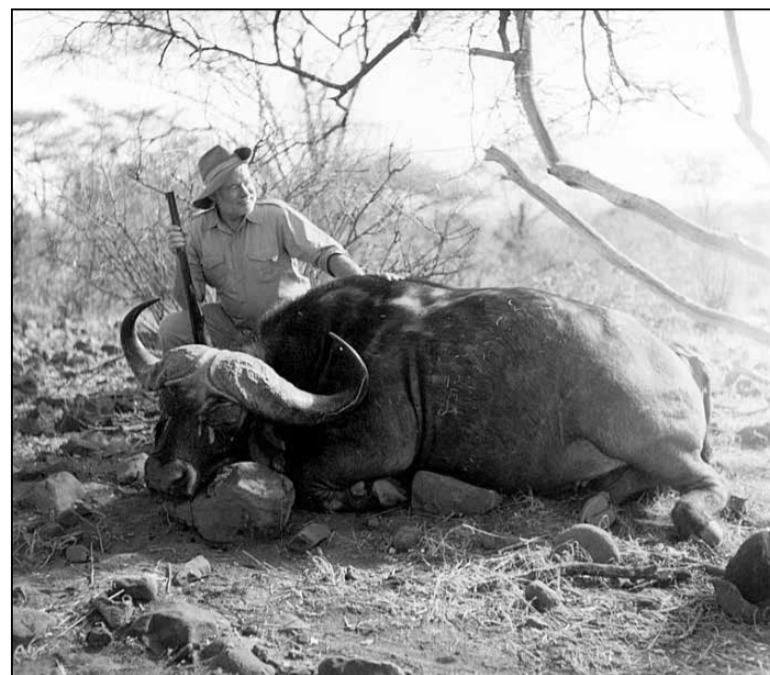
ва Украіне фестываль, цалкам прысвечаны дзіцячай літаратуры і творчасці. Фестываль праводзіцца дзеля таго, каб развіваць у падрастаючага пакалення любоў да чытання і творчасці, мастацкі і эстэтычны густ, выяўляць новыя літаратурныя таленты, у тым ліку і сярод юных аўтараў.

Фотаархіў Хэмінгуэя

Эрнэст Хэмінгуэй — не толькі культавы амерыканскі пісьменнік, але і чалавек, які яшчэ ў XX стагоддзі стаў жывой легендай і ўзорам для пераймання ў паводзінах, вяртання, знешнасці.

Нядаўна была аблічбаваная частка яго асабістага архіва, які захоўваецца ў бібліятэцы Джона Кэнэдзі ў Бостане. Гэтая калекцыя — сапраўдны скарб для аматараў Хэмінгуэя, бо яна ўтрымлівае не толькі рэдкія фатаграфіі, але і лісты, квітанцыі, рыбалоўныя часопісы, кнігі і іншыя дакументы.

Хэмінгуэй — лаўрэат Нобелеўскай і Пулітцэраўскай прэміі, неадназначная фігура ў свеце літаратуры і журналісты-

кі, геданістаў па перакананнях і марнавальнікаў жыцця па меркаванні іншых. Цікаваць да яго персоны не слабее з гадамі. Таму з'яўленне ў сетцы аблічбаваных фота са старых альбомаў пісьменніка ў першыя хвіліны

прыцягнула асаблівую ўвагу тысячаў карыстальнікаў.

Што робіць жыццё асэнсаваным і цікавым? Хэмінгуэй умеў атрымліваць задавальненне ад жыцця: паляванне, рыбная лоўля, выпіўка і карыда.

Ген Сталіна

Расійскі пісьменнік Віктар Ерафееў, які цяпер жыве ў Нямеччыне, запатрабаваў ад Еўропы неадкладна спыніць вайну ва Украіне.

Пра гэта ён заявіў у інтэрв'ю швейцарскаму часопісу «Züritipp», што з'яўляецца бясплатным дадаткам да газеты «Tagesspiegel».

«Спыніце вайну ва Украіне! Трэба выкарыстоўваць усе дыпламатычныя інструменты. Неадкладна! Тое, што адбываецца там, уяўляе велізарную небяспеку для ўсяго свету, — выказаўся В. Ерафееў. — Больш за тое, Захаду варта мець план для Расіі пасля Пуціна, бо гэты постмадэрнісцкі дыктатар, па вялікім рахунку, прадстаўляе не ўсіх расіян. Усе павінны нарэшце зразумець гэта».

Пуцін, па словах В. Ерафеева, «уяўляе з сябе моцнага лідэра».

На пытанне выдання пра тое, ці з'яўляецца Расія жорсткай краінай, В. Ерафееў адказаў сцвярдзальна. «Так, можа, мы носім гэты ген Сталіна ў сабе».

Дом Рэя Брэдберы

«Saint Arbor», мэблевая кампанія з Каліфорніі, вырашыла даць другое жыццё дому амерыканскага пісьменніка-фантаста Рэя Брэдберы, які ў студзені дэмантаваў.

Зфрагментаў будынка зрабілі 451 падстаўку для кніг; такім чынам мэблевыя майстры зрабілі адсылку да антыўтопіі «451 градусы па Фарэнгейце», аднаго з самых вядомых твораў Р. Брэдберы.

Падстаўкі для кніг можна купіць у ЗША па цане 88,5 даляраў. Частка сродкаў ад продажу вырабаў будзе накіравана Цэнтру вывучэння творчасці Р. Брэдберы ў штаце Індыяна.

У доме ў Лос-Анджэлесе Р. Брэдберы пражыў больш за 50 гадоў. Пасля смерці пісьменніка будынак набыў вядомы архітэктар Том Мэйн. Аднак ён вырашыў разбурыць дом, а на яго месцы пабудаваць новы з басейнам і вырасціць сад. Архітэктар вырашыў акуратна разабраць дом Брэдберы па цаглянах, каб потым іх выкарыстаць паўторна.

Ільготы кнігарням Расіі

Дзярждума Расійскай Федэрацыі да канца 2015 г. прыме папраўкі да закона аб абароне канкурэнцыі.

Праект закона прадугледжвае ўвядзенне ільготных ставак арэнды гандлёвых плошчаў для кніжных крамаў.

Аб увядзенні ільготаў для кнігагандляроў Дз. Мядзведзеў загарыў яшчэ ў 2013 годзе. У законе «Аб абароне канкурэнцыі» зафіксуюць ільготныя тарыфы для тых кнігарняў, якія размяшчаюцца ў памяшканнях, што знаходзяцца ў дзяржаўнай уласнасці. Аднак міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі пакідае за сабой права ўплываць на асартымент выданняў.

«Yahoo» і Свіфт

Імя для аднаго з самых папулярных пашукавікоў свету прыдумаў вядомы пісьменнік. Упершыню яго выкарыстана ў рамане «Падарожжа Гулівера».

Вядомыя стваральнікі «Yahoo» доўга шукалі цікавае і стыльнае даменная імя. У выніку яны вырашылі выкарыстаць прыдуманую Свіфтам назву аднаго з плямёнаў. Любімы многімі і папулярны ў большасці краін свету пашукавік абавязаны сваім імем расетупых і нязграбных чалавек-кападобных істотаў.

Такі выбар Джэры Янг і яго калега Дэвід Файло палічылі досыць камічным. Слова трапілася ім на вочы, калі яны перагортвалі слоўнік, і адразу спадабалася, бо звязана з высьмейваннем пачварнага і грубасці.

Гісторыю паходжання плямёнаў yahoo Свіфт апісаў у IX раздзеле свайго знакамітага твора. У момант стварэння тэрміна пісьменнік і не падарваў, што пра яго слова даведаецца ўвесь свет. Бо сёння нават ты, хто ніколі не браў у рукі кнігу «Падарожжа Гулівера», ведаюць «Yahoo».

Сяло Тургенева

Музей-запаведнік Івана Тургенева ў Тульскай вобласці адновяць да 200-годдзя пісьменніка, якое будзе адзначацца ў 2018 годзе.

Рэстаўрацыя дазволіць стварыць музейны комплекс з турыстычнай інфраструктурай. Цяпер на тэрыторыі ўжо ўзведзены гасцявыя домкі, плануецца будаўніцтва гасцініцы. Працягваецца рэстаўрацыя храма Увядзення Прасвятой Багародзіцы, пабудаванага ў 1795 годзе на сродкі Мікалая Тургенева, дзедка пісьменніка. Цалкам завяршыць работы, на

якія федэральная праграма «Культура Расіі» прадугледжана 160 мільёнаў расійскіх рублёў, плануецца да 2017 года.

У маэнтку завершаны рамонтна-рэстаўрацыйныя работы ў будынку папяровай фабрыкі. Менавіта гэты будынак быў абсталяваны пад дом пісьменніка, калі ён прыязджаў у свой радавы маэнтак.

У зялёнай зоне парка ідзе аднаўленне ліпавай і хвойнай алей, вядзецца расчыстка тэрыторыі парка.

Сядзіба знаходзіцца ў вёсцы Тургенева. Штогод на Бежынскім лузе, які апісаны ў аднайменным апаведзе, праводзяцца літаратурна-песенныя святы, на якія з'язджаюцца прыхільнікі творчасці пісьменніка з усёй Расіі.

Помнік Ахматавай у Сіцыліі

У сіцылійскім горадзе Таарміна ўсталяваны помнік рускай паэтцы Ганне Ахматавай.

У сваёй вітальнай прамове мэр Таарміна Эліджо Джардзіні павіншаваў «вялікую рускую паэтку са шчаслівым вяртаннем на Сіцылію». Г. Ахматава наведла Сіцылію

ў 1964 годзе і была ўганаравана прэстыжнай літаратурнай прэміяй «Этна-Таарміна».

Раней адна з алей у Таарміна была названа ў гонар Ахматавай.

Ініцыятыва ўсталявання помніка належыць расійскаму Цэнтру нацыянальнай славы і ажыццяўляецца ў межах Дзён расійска-італьянскіх літаратурных сувязяў.

Музей Ясеніна

У Канстанцінава, родным сяле Сяргея Ясеніна, да канца 2016 года пабудуюць фондасховішча.

Размяшчацца будынак будзе на тэрыторыі музея-запаведніка. Заканчваецца будаўніцтва другога паверха, пачынаецца ўзвядзенне даху. Музейныя экспанаты цяпер захоўваюцца ў старым памяшканні, якое ўсе 29 000 прадметаў не

можа змясціць. У новым фондасховішчы будзе ўсё неабходнае абсталяванне, якое забяспечыць захаванасць калекцыі.

У Канстанцінава таксама плануецца пабудаваць канферэнц-залу, турысцка-інфармацыйны цэнтр і гасцінічны комплекс. Яны ўтвараюць ансамбль так званай «узязной зоны» музея-запаведніка Сяргея Ясеніна.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў Gazeta.ua, Zaxid.net, ITAP-TACC, The Guardian, vsiknygu.net, prostokniga.com.ua, novostiliteratury.ru і Newsru.ua.